

PRIAMO NAJBLIŽŠIE K PRAVDE

Marián Tkáč

Vráťme Nitru
do našich dejín

LÚČ

linea recta brevissima
priamo najbližšie k pravde

51

Marián Tkáč

Vrátme Nitru
do našich dejín

LÚČ
Ústav dejín kresťanstva
Bratislava
2022

© Marián Tkáč, Bratislava, 2022

© LÚČ, vydavateľské družstvo, Bratislava, 2022

Lektorovali:

Viliam Judák

Ivan Mrva

Jozef M. Rydlo

ISBN 978-80-8179-198-7

OBSAH

1	Kontinuita dejín	7
2	Nitra, milá Nitra, ty slovenská mati	13
3	Samo, začiatky nitriansko-avarsko-bavorskej spolupráce	22
4	Kde sa vzala „Veľká Morava“?	26
5	Pohľad z druhej strany	36
6	Kam teda prišla misia Konštantína a Metoda?	41
7	Slovenskí svätci	46
8	Posledné nitrianske údelné knieža Almoš/Almus zomrel v roku 1127	51
9	Nitra v časoch uhorských a česko-slovenských	55
	Záver	59
	Menný register	63

Nikdy nikde na svete neexistoval štát, ktorý by sa bol nazýval „Veľká Morava“. Tento český výmysel splodil mýtus, od ktorého sa Slováci musia oslobodiť, aby mohli objektívne písať o svojich dejinách v stredoveku.

Milan S. Ďurica, v liste autorovi v roku 2009

1 KONTINUITA DEJÍN

Skutočné dejiny sa ich výkladom nemenia, čo platí aj pre slovenské dejiny. Minulosť bola taká aká bola, no my ju poznáme zväčša poprekrúcanú, „domyslenú“ najmä neslovenskými hlavami a rukami. Pravdaže, s naším otvoreným alebo len tichým súhlasom, ale aj bez neho. Vzdali sme sa svojho, neprotestovali sme, keď nám iní vnucovali ich neslovenský pohľad na našu minulosť. „Jestvuje málo národov, ktoré by sa s takou ľahkosťou zbavovali svojich dejín, ako Slováci.“¹ Trestuhodne sme sa vzdali nášho výrazného podielu na tvorbe Uhorského kráľovstva, a teda aj jeho dejín, a neskôr na budovaní habsburskej ríše, a všetko sme to prenechali Maďarom, dokonca aj názov „Uhorsko“, ktorý oni „nepoznajú“ a privlastňujú si ho v podobe „Magyarország“.²

---

¹ PAVEL DVOŘÁK: *Stopy dávnej minulosti 4 : Slovensko v Uhorskom kráľovstve*. Budmerice : Rak, 2005, s. 50.

² „Že názov Uhor znamená Maďara prinesený bol k Dunaju až Arpádovcami, to je blud. Ten názov už dávno pred Arpádovcami slýchaný bol v Európe.“ Tak píše aj FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV SASINEK in: *Slováci v Uhorsku : objasňuje FR. V. SASINEK*. Turčiansky Sv. Martin : nákladom vlastným, 1902, s. 28, kde sa odvoláva na „Patricius episcopus Aemoniensis. Civitas ab Ungaris destructa. Sedes translata ad Citta Nuova. Monumenta Germ. Hist. SS. RR. Longob. et Ital. Saec. VI-IX. Hannov. 1878. pag. 8. Cod. Gothanus. Ad an. 590.“

Platí to však aj o časoch preduhorských, keď sme pokojne „nechali vstúpiť“ do našich dejín akúsi „Veľkú Moravu“, ktorá ako pýr potlačila všetko ostatné; a, samozrejme, platí to aj o rímskych časoch, keď pokojne prijímame označovanie našich predkov za Germánov (vo význame Nemcov).

Už sme „dospelí“ – náš novodobý štát už má takmer 30 rokov – ale ešte sme „nedospelí“. Naše mysle sú odrazom nášho knižného i vizuálneho trhu, ktorý je otvorený historickým dielam s českým i maďarským rukopisom, a serióznou slovenskú historickú profesionálnu spisbu – až na výnimky – supľujú nadšenci, historici-amatéri. A tým nevedia prísť majstri s „gebírom“ ani len na meno.

Ešte stále nevieme alebo sa len bojíme písať vlastné slovenské dejiny či nakrúcať vlastné dokumentárne filmy, k hraným máme ešte veľmi ďaleko. Ešte stále nakrúcame dokumenty o udalostiach našich dejín tak, že „nám iní pomáhajú“, ba niekedy len zízame, ako to robia namiesto nás a za nás. „Pomoc“ zo strany Čechov udržiava v nás čechoslovakizmus, ktorý sa dá „varechou naberat“ z dokumentov vzniknutých v RTVS v rámci cyklu s názvom Slovenský panteón. Slovenská televízia predstavuje Slovákom napríklad vymyslený Velihrad (dokonca aj vie, kde je na mape!) a zamlčuje písomne doloženú Nitru, Devín či Bratislavu, ako mestá reálneho príchodu solúnskych bratov v roku 863.³

Sme asi jediný národ na svete, ktorý je spokojný s tým, čo a ako o jeho dejinách píšú či hovoria iní. My cudzie teórie nielenže preberáme, ale robíme z nich svoje vlastné. Len z času na čas podaktorí spomedzi nás – skôr umelci ako vedci – napíšu napríklad epepeju „Mor ho!“, v podstate umeleckú spomienku na odpor našich predkov proti Rimanom zo 4. storočia, ktorý vyvrcholil 17. novembra 375 – o tomto dátume (pritom paradoxne

---

³ Ide o koprodukčný film Českej televízie a RTVS „Cyril a Metoděj, apoštolové Slovanů“ z roku 2013, v ktorom Nitru prezentovali ako temnú, nedôležitú „dieru niekde vo vesmíre“ a Svätopluk bol predstavený ako prienik podôb Adolfa Hitlera a Nemcom nakloneného smilníka.

akoby predobraze iného 17. novembra) – cudne mlčíme: ved' vtedy sme tu ešte podľa oficiálnej teórie ani neboli. A Samo Chalupka? Nuž vymýšľal si...

To, čo nám chýba, je kontinuita dejín. Lipneme na „sťahovaní“ celých národov; asi by mal byť naším symbolom veľký sťahovací nákladiak či vlak: jedných odváža, iných priváža. Dostatočne si neuvedomujeme, že každý, kto žije dnes, mal svojho predka v každom momente dejín a my svojich predkov hľadáme všade inde, len nie „doma“. Akosi nám uniká, že mená sa menia, ale gény ostávajú. Je to ako s menami našich žien, materi, pramaterí. Akoby sme sa „báli“ pomenovania územia, ktoré obývali budúci Sloveni/Slováci pred i po narodení Krista: bola to Panónia, Qvadia/Kvádia, Suavia/Slávia, Sarmatia i Skýtia, Nitrava? Už sedemsto rokov pred Kristom rozvinula sa v Kvádii, osobitne medzi Kotínmi na území Terra Baniensis – ako pomenuje územie s centrom v oblasti stredoslovenských banských miest Ptolemaios – výroba a spracovanie železa. Vtedy sa tu vyrábali a následne predávali zbrane a robili tak Kelti, Kvádi, Markomani, Kotíni, Osi, Jazygovia, Vindilikovia, Luigiovia, Vanovia, Suevi, Veneti... a viacerí ďalší. Chýbajú nám vlastné, nám vyhovujúce a svetom uznané endonymá, naše pojmy označujúce jednotlivé obdobia našich dejín. Chýba nám vlastná, nespochybniteľná niť našich dejín. Pevný bod, miesto, okolo ktorého či v ktorom sa odohrávali. Je taký bod?

Je ním zrejme Nitra, o ktorej existuje bohatá literatúra,⁴ chýba však pohľad na Nitru ako kontinuálne trvalé centrum slovenského života – duchovného, hospodárskeho, politického a štátneho.

---

⁴ Výberovo uvádzame napr.: JOZEF VURUM: *Dejiny Nitrianskeho biskupstva/ Episcopatus Nitriensis memoria 1835*. Bratislava : Perfekt, 2021. 792 s.; JÁN STEINHÜBEL: *Nitrianske kniežatstvo : počiatky stredovekého Slovenska*. 2., prepr. a dopl. vyd. Budmerice : Rak, 2016. 594 s.; VILIAM JUDÁK a kol.: *Nitriansky hrad a Katedrálny chrám – Bazilika sv. Emeráma*. Bratislava : Arte Libris; Nitra : Biskupský úrad v Nitre, 2012. 159 s.; EMIL VONTORČÍK (ed.): *Nitra v najstarších dokumentoch a písomnostiach (do konca 13. storočia)* :

Nekriticky zotrývame predovšetkým pri anachronizme „Veľká Morava“, ktorým nám iní pomenovali obdobie rokov 833 – 907, teda len zhruba tri štvrtiny inak veľmi úspešného storočia, v ktorom sa Sloveni/Slováci na čele so svojimi panovníkmi správali ako suverení strednej Európy. Zavedenie tohto pomenovania Čechmi, pričom na českej strane v poslednom čase už bez prívlastku „Veľká“ (Morava), treba zo slovenského hľadiska považovať za exonymum, ktoré sme nekriticky prebrali, zotrývame pri ňom, dali sme si ho dokonca do preambuly ústavy. Toto pomenovanie sa stalo mýtom takým zažitým, že žiadať o jeho zanechanie a nahradenie výstižnejším pomenovaním, bližším k pravde, môže sa zdať „bláznovstvom“. Veď celý svet doteraz hovorí – alebo, pravdaže, skôr nehovorí nič alebo len okrajovo – o zhruba sedemdesiatich štyroch rokoch ako o „Veľkej Morave“ či „Veľkomoravskej ríši“. A naši západní susedia ponúkajú svetu aj takýto opis dejov, ktoré sa vtedy diali: „Moravský princ Rostislav požiadal Byzanciu o misionárov, aby jeho ľud učili kresťanstvo. Dvaja misionári, Cyril a Metod, priniesli ľudu do Česka a na

---

zborník príspevkov z konferencie 14. decembra 2006. Nitra : Bernoláková spoločnosť, 2007. 120 s.; JURAJ HODÁL: *Kostol kniežaťa Privinu v Nitre : 830 – 1930*. Nitra : Výbor cirkevno-národných slávností, 1930. 116 s.; JAROSLAV NEMEŠ: *Nitriansky kódex a jeho poslanstvo*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, 2006. 143 s.; FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV SASINEK: *Država veľkomoravská*. Ružomberok : nákladom Kníhtlačiarne Karla Salvu, 1896. 37 s.; FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV SASINEK: *Slováci v Uhorsku*. Turčiansky Sv. Martin : vl. nákl., 1902. 40 s.; ANTON SEMEŠ: *Nie sme tu odvčera*. Bratislava : Post Scriptum, 2017. 327 s.; HANS DIETER TÖNSMEYER: [...] in castro Chezilonis novitter Mosapurc vocato [...]. Die Beziehungen des pannonischen Fürsten Kozel zu Bayern und der Beginn der Ethnogenese der Slowaken. In: *Zeitschrift für bayerische Kirchengeschichte*, roč. 76, 2007, s. 37 – 77. Pozri aj *Kocel' a Blatnohrad*. Marianka : Ordinariát Ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky, 2013, s. 25 – 65 a 66 – 131; TOMÁŠ VETEŠKA: *Veľkoslovenská ríša*. Hamilton : Zahraničná Matica slovenská, 1987. 57 s.; SAMUEL TIMON: *Obraz starého Uhorska [Imago antiquae Hungariae]*. Zostavil, kapitoly vybral a úvod

Moravu abecedu zvanú cyrilika.“⁵ Pravdu má Pavel Dvořák: „Dejiny... stoja na tenkom ľade, sú plné dohadov a domnienok, v mnohých prípadoch podobných onej stokrát opakovanej ľži, ktorá sa časom stáva pravdou.“⁶

Dokážeme toto „bláznovstvo“, ktoré je však základným východiskom pre poslovenčenie našich dejín, a teda aj prítomnosti a budúcnosti – znieť zo sveta? Dokážeme v záujme pravdy prepísať, zrekonštruovať naše dejiny, vymeniť učebnice dejepisu, nakrútiť dokumentárne filmy, dať do povedomia sebe i svetu skutočne slovenský pohľad na slovenské dejiny? Dokážeme kriticky hodnotiť, ale *apriori* neodhadzovať všetky závery vzácnych slovenských prvohistorikov tak, ako to robia všetci okolo nás? „Dotýkať sa ustálených pojmov, revidovať už všeobecne prijaté tézy znamená vystaviť sa riziku tvrdej, dakedy až nepríčetnej reakcie zo strany určitej časti vedeckej obce.“⁷

Je po tom a pri tom všetkom (učebnice, už dosť zakorenená tradícia, dokonca aj preambula ústavy s „Veľkou Moravou“)

---

napísal Jozef Šimončíč. Cambridge : Dobrá kniha, 1991. 74 s.; JOHANN TURMAIER AVENTINUS: *Annales ducum Boiariae : Bayerische Chronik* [s. 1] : 1554; MARTIN HOMZA: *Murices Novae alebo Nové ostne : dialógy o starších slovenských dejinách, ale nielen o nich : prvá časť*. Bratislava : Slovenské dejiny, 2020. 333 s.; PETER RATKOŠ: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*. 2., opr. a rozš. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1968. 529 s.; PETER RATKOŠ: *Slovensko v dobe veľkomoravskej*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1988. 177 s.; RICHARD MARSINA: *Legendy stredovekého Slovenska*. Budmerice : Rak, 1997. 408 s.; DOMINIK HUDEC: *Veľký omyl Veľká Morava*. 2. vyd. Martin : Neografia, 1997. 160 s.; MILAN S. ĎURICA: *Priblížiť sa k pravde : ideologické tézy a historické fakty*. 4., dopl. vyd. Bratislava : Lúč; Ústav dejín kresťanstva, 2012. 249 s., faks., fotogr. Linea recta brevissima, 31.; MILAN S. ĎURICA: *Slovenské dejiny a ich historiografia*. Bratislava : Lúč; Ústav dejín kresťanstva, 2009. 43 s. Linea recta brevissima, 22.

⁵ STEWARD COPINGER EASTON: *The Heritage of the Past, from the earliest times to 1500*. Revised edition. [With illustrations.]. New York : Holt Rinehart, 1964. 795 s. Citované podľa TOMÁŠ VETEŠKA: *Veľkoslovenská ríša*, s. 11.

⁶ PAVEL DVOŘÁK: *Stopy dávnej minulosti 4*, s. 21.

⁷ MILAN S. ĎURICA: *Slovenské dejiny a ich historiografia*, s. 43.

vôbec možný radikálny obrat vo výklade našich dejín? Nuž, je priam nevyhnutný, ak sa chceme vymaniť z vyslovene českého výkladu našich dejín. „Kým české dejiny sú viac-menej jeden nepretržitý príbeh, naše dejiny, to je niekoľko príbehov dokopy.“⁸ Keďže pre mnohých sú už všetky cudzie pomenovania našich historických reálií – *exonymá* – raz a navždy dané, prebrané a akceptované, bude to vyžadovať odvahu oprášiť či nanovo zaviesť a používať *endonymá*, názvy vlastné, ktoré si dáme my. Bude nám chýbať, ako obyčajne, odvaha? Alebo sa nezľakneme a pustíme sa do zápasu o vlastný výklad našich dejín? O poriadok v našej historickej terminológii?

Ocitli sme sa konečne na ceste dejinami sami, už sa nám nežiadajú, nemali by sa žiadať nijakí tútori, už môžu mať slovenskí historici voľné ruky. Dorastá ich nová generácia, ktorá nepije „nemecké mlieko“ nadojené od kráv v Prahe, a jej srdcia tlčú odvážne po slovensky aj vďaka odvážnym profesorom slovenských dejín, nech už vystupujú ako Gnorimednopoliprostatus, Polifilus či Gnorimenes. A máme už aj slovenské vydanie prvého uceleného diela z dejín Slovákov od Juraja Papáneka z roku 1780.⁹ Nuž ale je „oficiálna“ slovenská historiografia pripravená akceptovať Papáneka, ktorý koniec koncov cituje tých istých autorov ako oficiálni dejepisci, len ich inak, „slovensky“, interpretuje? Lebo latinčina mu bola druhou materinčinou. A máme šťastie, že dobre po latinsky vedel aj Anton Semeš (1930 – 2020). Ten sa latinčine priučil v jáchymovskom koncentráku, kde pykal za pokus utiecť cez rieku Moravu do sveta. V istom zmysle našťastie neušiel. A zarezonujú v slovenskej historiografii poznatky, fakty a závery autora latinsky napísaných *Dejín Nitrianskeho biskupstva*, biskupa Jozefa Vuruma z roku 1835, diela, ktoré v roku 2021 prvý raz vyšlo v slovenčine?

---

⁸ MARTIN HOMZA: *Murices Novae*, s. 171.

⁹ JURAJ PAPÁNEK: *Historia Gentis Slavae : prvé dejiny slovenského národa*. Bratislava : Perfekt, 2018. 597 s.

Je tu pokus o zatiaľ nikdy nedokončenú stavbu našej minulosti od základov, videnú slovenskými očami a bez klapiek na nich. Ide o mozaiku, ktorá ma ambíciu pomôcť, aby sme prestali ako hádam jediný národ na svete plúť do tváre vlastnej histórie. Máte v rukách pokus o nájdenie jednotiacej línie slovenských dejín, hľadať ich centrum a vrátiť im, čo do nich patrí: názov Nitra. Pomenovanie najstaršieho slovenského mesta, o ktorom Pavel Dvořák napísal: „Nitra, to bolo Slovensko.“¹⁰

2 NITRA, MILÁ NITRA, TY SLOVENSKÁ MATI

„Mesto Nitra je prastarého pôvodu. Isteže už v dobe bronzovej, pred Kristovým narodením, slúžil pekný, úrodný kraj ako bydlisko človeka, čomu nasvedčujú viaceré bronzové nálezy vykopané na jej pôde. Prinajmenej však v dobe tunajšieho prebývania Kvádov v 1. – 4. storočí už iste jestvovala.“¹¹

Pokiaľ ide o názov Nitra, budeme sa pridržať Šimona Ondruša, ktorý poskytol excelentný výklad z praslovanského koreňa „neit-“ v zmenenej forme „nit“, spájajúceho sa so slovesom „nietiť“ s významom zakladať oheň, nietiť, páliť, vypaľovať. Motívom vzniku názvu rieky od tohto koreňa by malo byť vypaľovanie lesa, ktorým rieka Nitra tiekla.¹² Ak k tomu pridáme „aqua“ s významom „voda“, vzniká Nitrava.

Podľa písomne doložených dokumentov je Nitra popri Banskej Štiavnici jedno z našich najstarších miest. U Vuruma¹³ sa dočítame, že kráľovná Fritigil mala svoje hlavné mesto v Nitre v čase, keď tam na konci 4. storočia ustanovila za biskupa Sunniasa.

---

¹⁰ PAVEL DVOŘÁK: *Stopy dávnej minulosti 4*, s. 51.

¹¹ JURAJ HODÁL: *Kostol kniežaťa Privinu v Nitre*, s. 7.

¹² RUDOLF KRAJČOVIČ: *Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest*. Bratislava : LIC, 2005, s. 19.

¹³ JOZEF VURUM: *Dejiny Nitrianskeho biskupstva*, s. 522.

Ktovie, odkedy skutočne stojí na kopci uprostred roviny dvo-rec, hrad, odkiaľ králi či kniežatá spravovali mesto/provinciu „Nitraua“, ktorá sa v iných časoch nazývala aj inak. Pokiaľ ide o „Nitravu“, Ján Steinhübel¹⁴ tento názov odvodzuje podľa jednoduchej analógie s Moravou a zrejme má pravdu.

Nitra je mesto mimoriadneho historického významu. Začiatky jej osídlenia siahajú až do praveku, ako to dokumentujú početné archeologické nálezy na území mesta. Už pred tridsaťtisíc rokmi bola Nitra husto osídleným územím. Osady prvých roľníckych obyvateľov boli na území mesta už takmer pred šesťtisíc rokmi. Z obdobia pred tritisíc rokmi sa zachovali pozostatky hradiska Zobor.

Sú dva zdroje informácií o živote našich predkov v rímskych časoch. Prvými sú latinské zápisy rímskych historikov, ktoré sa však pre obmedzené možnosti latinčiny vyjadriť slovenské hlásky dajú čítať rozlične. Pre Slovensko prajný spôsob používajú starší slovenskí historici, ako už spomenutý Anton Semeš.¹⁵ Druhým zdrojom informácií sú spomínané Papánekove dejiny, ale aj Vurumove *Dejiny Nitrianskeho biskupstva*.

Zo spisov rímskych historikov v interpretácii Antona Semeša vyberáme roky 19–9 pred Kristom, keď Rimania zriadili provinciu Panónia, susediacu s dnešným Slovenskom, pričom aj na jej území žili slovenskí predkovia. Svedčí o tom aj názov dnešného jazera Balaton ako „Lecus Pelsos“, teda „Jazero Pleso“, pri ktorom žili Ozariates – teda Jazerníci. Rimania vybudovali popri Dunaji obranné valy „Limes romanus“, pričom oproti dnešnému Devínu mali svoje „lokálne“ hlavné mesto Carnuntum. Ktovie, či nebol súčasťou Carnunta aj Devín a Bratislava/Marobudon? V roku 2009 odkryli totiž v bratislavskom hradnom areáli pamiatky z rímskych čias: išlo o nález zlatých mincí a muriva

---

¹⁴ JÁN STEINHÜBEL: *Nitrianske kniežatstvo*, s. 112.

¹⁵ ANTON SEMEŠ: *Nie sme tu odvčera*.

rímskych stavieb s dlážkami, o kvalitnú liatu dlažbu vykladanú drobnými kamienkami. Našli sa aj črepy z amfor a mince s názvom biatec a nonos. Rakúski archeológovia sa vyjadrili, že ide o najreprezentatívnejšiu rímsku stavbu z obdobia prvého storočia pred Kristom severne od Álp.¹⁶

Keďže nám všeobecne chýba odvaha, opusťme teraz myšlienku rímskeho centra na našej strane Dunaja s konštatovaním, že skutočné dejiny sa ich výkladom nemenia.

Juraj Papánek, ktorý svoj výklad začína štyristo rokov pred narodením Krista zoznamom vtedajších kráľov slovenského národa: Moravinus, Piramnis, Arionistus, Cimerius, Nasiva, Ingevon,¹⁷ uvádza, že „slovenské kráľovstvo sa skladalo z mnohých provincií a cudzinci jej obyvateľov nazývali rozličnými menami, ako Markomani, Kvádi, Búri, Anti, Spori, Sarmati, Skýti“.¹⁸ Markomania bolo teda rovnako ako Kvadia/Quadia dobové pomenovanie dnešného Slovenska.¹⁹

Zatiaľ čo Vurum pripúšťa, že Markomania sa stala Moravou,²⁰ podľa Papánka²¹ za vlády Babaka „Slováci zanechali meno Markomani“.

---

¹⁶ SITA: Na Bratislavskom hrade našli zlatý poklad z rímskych čias. In: *Sme*, 28. augusta 2009. Dostupné online: <https://domov.sme.sk/c/4994288/na-bratislavskom-hrade-nasli-zlaty-poklad-z-rimskych-cias.html>.

¹⁷ JURAJ PAPÁNEK: *Historia Gentis Slavae*, s. 405.

¹⁸ *Tamže*, s. 452.

¹⁹ „Dľa môjho zdania znie to vlastne Vagii (Važania, Povážania); lebo „Qu“ je rovné písmenu „V“ tiež v mene Quandalus miesto Vandalus, atď.; podobne „g“ je miesto písmeny „d“ v mene Remidius miesto Remigius.“ FRANTIŠEK VÍŤAZOSLAV SASINEK: *Dejepis Slovákov*. Ružomberok : nákladom Kníhtlačiarne Karla Salvu, 1855, s. 10.

²⁰ JOZEF VURUM: *Dejiny Nitrianskeho biskupstva*, s. 533.

²¹ JURAJ PAPÁNEK: *Historia Gentis Slavae*, s. 406.

Po narodení Krista vládli Slovákom Marobud, Kotvald (Kat-Valda), Vannius (Vaňo), Vangius (Vančo), Cimber, Thudrus (Trut)...²² Za cisára Tiberia vládol kráľovstvu Markomanov Vannius.²³ Vannia dosadili Rimania za kráľa Kvádom (Vannius Rex Qvadis Datvs) v roku 21 a vládol do roku 51. Rímsky historik Tacitus lokalizoval „Regnum Vannianum/Vanniovo kráľovstvo“ v rokoch 55 – 120 „ab Maro usque ad Patissum/od Moravy až po Tisu“.²⁴

Apoštol Peter vysielal z Ríma misionárov – v dnešnom zmysle slova „kardinálov“ – tam, kde sa vyskytla potreba upevniť vznikajúce cirkevné obce. „Syrus a Juventius, žiaci apoštola Petra, prišli do Markomanie za vlády kráľa Vannia... (lebo) za Nerónových čias pre kruté prenasledovanie kresťanov ich ušlo najviac z Rímskej ríše do Markomanie, keďže bola v susedstve, a šíрили vieru v Krista.“²⁵ Tí dvaja kázali evanjelium za kráľa Vannia: „predicasse Evangelium sub rege Vannio“²⁶ a dialo sa tak na pohanskom božišti, „v Nitre to bolo božišie pre celé okolie za mestom na Zobore“.²⁷ Pavel Dvořák vie, že „... barokoví dejepisci takmer jednoznačne označovali za sídlo markomanského kráľa Nitru.“²⁸ Tvrdí to aj Jozef Vurum. A pri porovnávaní dvoch pendantov na „vodcovstvo“ v 9. storočí – Nitry s Mikulčicami – Dvořák konštatoval, že „praveké dejiny Nitry sa rátajú na tisícročia, významným centrom bola už v čase Kvádov, a kým Mikulčice zanikli spolu s Veľkou Moravou, na pôde Nitry vyrástlo

---

²² *Tamže*, s. 405.

²³ *Tamže*, s. 500.

²⁴ ANTON SEMEŠ: *Nie sme tu odvčera*, s. 51.

²⁵ JURAJ PAPÁNEK: *Historia Gentis Slavae*, s. 502.

²⁶ ANTON SEMEŠ: *Nie sme tu odvčera*, s. 54.

²⁷ ANTON SEMEŠ: Nitrianske slovenské kráľovstvo. In: *Kultúra*, roč. 21, 2012, č. 21, s. 1, 4, 10 – 11.

²⁸ PAVEL DVOŘÁK: *Stopy dávnej minulosti 3 : zrod národa*. Budmerice : Rak, 2004, s. 149.

stredoveké mesto“.²⁹ Symbolické. Priam sa žiada naplniť biblický princíp „nech mŕtvi pochovávajú mŕtvych“. A názvu Nitry vrátiť miesto, aké mu patrí.

Kde teda sídlil Vannius? Mohol sídlieť na dnešnom Bratislavskom hrade. On však nerazil mince biatec a nonos, tie razili práve na Bratislavskom hrade Kelti.³⁰ Vannius opieral svoju moc o opevnené sídla v horských oblastiach, bol teda „domáci“ človek. Ak ho Rimania postavili na čelo kráľovstva, potom mali so starými „Púchovčanmi“ (rozumej Slovenmi/Slovákmi, predstaviteľmi „púchovskej kultúry“, ktorá tu dominovala asi od roku 300 pred Kristom do roku 180 po Kristovi) úzke kontakty a museli byť pre nich dôveryhodní a spoľahliví. Napokon, môžu byť nedôveryhodní „obchodníci so zbraňami“? Ak Petrovi misionári „kázali na božišti na Zobore“, zrejme Vannius vládol z Nitry. Keď v roku 51 povstali proti nemu jeho synovci, sestriční synovia Vangius zvaný Italik a Sido, a Vannia ratovali Rimania, ušiel k nim spolu so svojou družinou do Carnunta: deň koňmo z Nitry. Sido a Vangius-Italik zrejme pochádzali z domácich kmeňov Suevov, Sidonov a Vanov, a ani to neodporuje myšlienke, že Vanniovo sídlo mohlo byť v Nitre.

Aj „zázračný dážď“ na Hrone, ktorý sa spustil 11. júla 172, padal neďaleko od Nitry.³¹ Marcus Aurelius viedol vojny „pri Dunaji i za Dunajom“, začiatkom roka 172 prekročil Dunaj a úspešne tiahol proti prúdu Hrona (Granua) a tu vo vojenskom tábore napísal po grécky *Hovory so sebou*. Je to najstaršie literárne dielo tých čias napísané v strednej Európe, neďaleko Nitry. Autor v ňom ďakuje napríklad za to, že jeho otec dokázal v ňom

---

²⁹ *Tamže*, s. 93.

³⁰ „Mince biatek z prvých storočí po Kristovi boli dokázateľne analyticky spojené so štiavnickým striebrom.“ In: PETER CENGEL: *Metod na Slovensku*. Košice : TypoPress, 2015, s. 6.

³¹ Ján Severini sa v diele *Commentatio historica de veteris incolibus Hungariae Cis-Danubianae* (Sopronii 1767) domnieva, že to bolo blízko Nitry v pohorí Tribeč. Porov. JOZEF VURUM: *Dejiny Nitrianskeho biskupstva*, s. 518.

„vykoreniť všetku namyslenosť a priviesť ho k poznaniu, že je celkom možné zaobiť sa bez telesnej stráže, honosných odevov, sôch“, že jeho matka, „ktorej bolo súdené umrieť v mladom veku, aspoň svoje posledné roky strávila u neho“ a že „kedykoľvek chcel pomôcť človeku chudobnému alebo inak biediacemu, nikdy si nemusel povedať, že nemá na to peniaze... Len jedna vec je cenná na svete – aby človek prežil svoj život v pravde a spravodlivosti. Pritom plný zhovievavej lásky i k luhárom a tým, ktorí mu robia krivdu.“

Keď XII. rímsku légiu vlákali domáci do pasce a Rimanom zahatali vodu, umierali od smädu ľudia aj kone. Veliteľ nariadil modliť sa za dážď. Urobilo tak prvých šesť pohanských plukov, no obláčika na oblohe stále nebolo. Potom pokľakol kresťanský siedmy pluk a modlil sa za dážď. Na konci modlitby sa na oblohe objavil obláčik, ten sa zväčšil a začala sa búrka s dažďom. Pamätný, 34 metrov vysoký stĺp pripomínajúci túto udalosť, dal zhotoviť na rímskom námestí Piazza Collona v rokoch 172 – 175 Markov syn Commodus. Je to vlastne slovenský pamätník v Ríme so 116 výjavmi zväčša súvisiacimi s našimi predkami.

Podľa Antona Semeša nitriansky Zubur/Zobor bol sídlom najstaršieho známeho biskupa na našom území už v polovici 3. storočia. „Vtedy za Alexandra Severa (v marci 251) pápež Kornel pozval na synodu do Ríma 61 biskupov. Dvaja prišli spoza Limes, konkrétne z Podunajska. Jeden zo Zubura/Zobora nad Nitrou, druhý z Agrie/Egeru/Jágru. Išlo o vtedajšie kniežacie centrá. Všetky mená nám spisovateľ Paulus Orosius (*Historiarum adversus paganos libri VII.* z prvej polovice 5. storočia) nezanechal.“³²

Medzi Rimanmi a našimi predkami dochádzalo k bojom aj za vlády ďalších cisárov. A zakaždým to nebolo ďaleko od Nitry. Naši predkovia tvrdo protestovali, keď rímske légie prešli po pontónovom moste cez Dunaj a postupovali na hlavné mesto – na Nitru. Možno to bolo tak, možno inak: K rímskemu cisárovi

---

³² ANTON SEMEŠ: *Nie sme tu odvčera*, s. 72.

dorazilo posolstvo s cieľom dohodnúť mier. Domáci kráľ Viduár postavil na čelo delegácie svojho syna Vitrodora – Nitrabora (?), ktorý bol v rokovaní úspešný a cisár ho vzal na vzdelanie do Ríma, kde sa z neho stal Gabin – podľa Papáneka v poradí dvanásty slovenský kráľ v ére po Kristovi. Pri ďalšom stretnutí však Rimania Gabina zákerne zabili. Bolo príčinou, že sa do neho zaľúbila Konštancia, snúbenica syna cisárovho spoluvládcu? Zabitie Gabina tak nahnevalo domácich, že vtrhli za Dunaj do Panónie a v roku 374 zničili dve rímske légie a s veľkou korisťou sa vrátili domov. Na rokovaní o mieri v Brigetiu (dnes Komárom) boli naši vyjednávači neústupní, dokonca jeden z nich si mal vyzuť čižmu a hodiť ju smerom k rímskemu cisárovi s povestnou výzvou: „Mor ho!“ To tak rozčúlilo cisára Valentiniana, že dostal porážku a skončil. Malo sa to stať 17. novembra 375.³³

Meno kráľovnej Fritigil (Fritigilda), ktorá žila na prelome 4. a 5. storočia, si Anton Semeš, ale napríklad ani Ján Steinhübel, nevšimli, Juraj Papánek však áno. Píše, že Fritigil, manželka päťnásteho kráľa Rosemunda I. – kresťana katolíka, „prijala úplnú kresťanskú náuku od milánskeho biskupa sv. Ambróza“ na základe správ obchodníkov, ktorí hovorili o novom učení. Keď sa v roku 396 dopytala o nábožnom mužovi, ktorý žil v Taliansku, o milánskom biskupovi sv. Ambrózovi, poslala mu dary a žiadala od neho hodnoverný výklad viery. Na tom základe sv. Ambróz vytvoril výklad viery a poslal jej ho vo forme obširného listu. Odporúčal presvedčiť k viere i jej manžela a primäť ho i jeho ľud k uzavretiu dohody o priateľstve s Rimanmi, čo sa Fritigil podarilo. Nasledujúci rok sa vybrala do Milána, aby aj potvrdila dohody o mieri rímskym úradom, pred jej príchodom však sv. Ambróz 4. apríla 397 zomrel. Fritigil následne založila štyri biskupstvá, pritom Nitrianske zrejme obnovila. Olomouckým

---

³³ POPOV. ANTON SEMEŠ: *Nie sme tu odvčera*, s. 92; Sasínek uvádza dátum „17. december 375“. In: FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV SASÍNEK: *Dejepis Slovákov*, s. 17.

biskupom sa stal žiak sv. Ambróza Fretoll, nitrianskym Sunnias.³⁴ Biskup Jozef Vurum, autor *Dejín Nitrianskeho biskupstva*, venuje začiatkom biskupstva v Nitre v časoch kráľovnej Fritigil celý prvý diel svojho diela, dovedna osem kapitol (paragrafov). Odvoláva sa na viacerých autorov a tvrdí, že „nemôže byť pochyb, že do tejto doby sa majú klásť počiatky Nitrianskeho biskupstva“.³⁵ A pokiaľ ide o biskupa Sunniasa, na základe listu sv. Hieronyma z roku 403, adresovaného Sunniasovi a Fretollovi (biskup v Olomouci), považuje ho za Géta, pričom odvolávajúc sa na Jordanesa a Theofylakta, sú Géti/Góti Slovanmi.³⁶

Ďalšia zaujímavá zmienka o Nitre súvisí so sv. Hieronymom, kňazom a učiteľom, rodákom z Ilýrie, ktorý žil v rokoch 347 – 420. V tom čase existovala v Egypte pri Alexandrii Nitria, do ktorej on prichádzal na vizitáciu, pretože sa tam používala jemu zrozumiteľná reč. Zrejme toto mesto založili slovenskí legionári v službách Ríma a pomenovali ho podľa svojho hlavného mesta. Hieronymovi napísali list aj nitriansky a olomoucký biskup, aby im objasnil niektoré ťažké miesta vo Svätom písme. A ten im odpovedal.

A k tomu ešte pridajme informáciu z okraja mapy z knihy kanonika brémskej cirkvi Adama *Descriptio insuluram Aquilonis* z roku 1210. Na mape je východný okraj Baltického mora a z jazera, pri ktorom je mesto Marava, vyteká rieka Netra. Už len dodajme, že Adam označuje švédskych Vandalov za Slovanov/Slovenov, ktorí prišli do Švédska z juhu, od Nitry. Či z Nitry?

Po 17. novembri 375 Rimania Slovensko nadobro opustili, skončila sa éra bojov, ale aj obchodovania našich predkov s Rimanmi. O veľkosti obchodu svedčí nález viac ako 3500 rímskych mincí na celom Slovensku. Osobitne cenný je nález 108 zlatých mincí z Bíne – neďaleko Nitry. Pád Ríma v roku 476 sa však

---

³⁴ JURAJ PAPÁNEK: *Historia Gentis Slavae*, s. 503.

³⁵ JOZEF VURUM: *Dejiny Nitrianskeho biskupstva*, s. 533.

³⁶ *Tamže*, s. 535.

neskončili ani dejiny sveta, ani dejiny Slovenska. Vlastne oficiálne sa ešte ani len nezačali.

V okolí Nitry sa vyskytujú aj „najstaršie ženy“ v našich dejinách. Severným smerom je do Moravian nad Váhom asi päťdesiat kilometrov a práve stade pochádza podoba najstaršej Slovenky: je to Moravianska Venuša, jedno z vrcholných diel európskeho praveku, ktorej podobu vytesali do slonoviny domáci majstri pred 23- až 24-tisíc rokmi, teda pred tisícami generáciami. Už tak dávno vstúpili slovenskí umelci do európskych dejín umenia. Mali sme aj iné, mladšie Venuše, napríklad Veľkú Matku z Nitrianskeho Hrádku, „starú“ asi osemtisíc rokov. Tá sa ocitla na dvojkorunovej minci v roku 1993 a dostala prednosť pred staršou kolegyňou ani nie tak pre vek, ale pre menej objemné tvary. Na dvojkorunu by sa bacuľatá Moravianska Venuša jednoducho „nezmestila“. Nitriansky Hrádok leží južne od Nitry menej ako tridsaťpäť kilometrov.

Možno do galérie najstarších „našich“ žien zaradiť aj sv. Helenu, celým menom Flaviu Júliu Helenu Augustu, matku cisára Konštantína Veľkého? Podľa Alana Dologa³⁷ sv. Helena mohla žiť deväť rokov a potom štyri roky v dobrovoľnom vyhnanstve, a to v Nitre a okolí, v dnešnom Jelenci a v Kolíňanoch alebo v Beladiciach. Počas druhého, štvorročného pobytu tu ako cisárovná v exile aj 18. augusta 330 zomrela (?). Je v tejto súvislosti prinajmenšom zaujímavé, že v *Nitrianskom*, tzv. *Slepčianskeho kódexe*³⁸ sa nachádzajú v prednej doske v byzantskom relikviár-

---

³⁷ ALAN DOLOG: *Helena a jej dynastia*. [Kežmarok]: Torden, 2021. 255 s.

³⁸ Domnienky, že vznikol pravdepodobne v roku 1083 v Hronskom Beňadiku (neďaleko Nitry), sú, zdá sa, nepresné. Podľa Jaroslava Nemeša kódex vznikol v ríšskom benediktínskom opátstve v Burtscheide v tridsiatych rokoch 12. storočia a má za sebou pohnutý osud. V Nitre sa spomína v roku 1764. Do vlastníctva Biskupského úradu v Nitre sa definitívne dostal 11. júna 1942 na základe slovensko-maďarskej dohody podpísanej 19. decembra 1941, podľa ktorej Maďarsko vrátilo Slovensku dovedna dvetisíc vzácných kníh a rukopisov, ktoré sa do

nom dvojitom kríži zo strieborného plechu s dutým vnútrom relikvie, úlomky dreva a kúsok hrubej tkaniny. Podľa legendy pochádzajú z kríža, ktorý v 4. storočí objavila na vrchu Golgota práve sv. Helena, matka rímskeho cisára Konštantína Veľkého.

3 SAMO, ZAČIATKY NITRIANSKO-AVARSKO-BAVORSKEJ SPOLUPRÁCE

Ak vychádzame z Papáneka, po Babakovi, za ktorého vlády Slováci zanechali meno Markomani, prišiel na scénu Samo.³⁹ Ako v poradí devätnásty panovník v ére od čias Krista vládol od roku 623/624. S týmto vládcom sa stretávame aj v spise *O obrátení Bavorov a Korutáncov na vieru kresťanskú* (ďalej *Conversio*), ktorý vznikol v rokoch 871 – 873,⁴⁰ kde sa uvádza, že „vojvodom tohto národa bol akýsi Sloven/Slovan menom Samo, žijúci v Korutánsku“. Takže nie „franský kupec“ – ako sa to „traduje“ podľa Fredegara.

Samo bránil nezávislosť Slovenov nielen proti Avarom, ale aj proti Frankom, a vytvoril ríšu, ktorá vošla do dejín pod jeho menom. A dôležité je, ako konštatuje Bohuslav Chropovský, že „v Samovom panstve začali sa rozvíjať špecifické prvky koreňov vývoja slovenského národa“.⁴¹ Známa je Samova úspešná bitka pri Vogastisburgu v roku 631 – možno pri ústí Váhu do

---

Maďarska dostali rozličným spôsobom. (JAROSLAV NEMEŠ: *Nitriansky kódex a jeho posolstvo*.)

³⁹ JURAJ PAPÁNEK: *Historia Gentis Slavae*, s. 406.

⁴⁰ *Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum ad fidem christianam* [O obrátení Bavorov a Korutáncov na vieru kresťanskú]. K tomuto spisu, ktorý obsahuje údaje o Samovi, Nitrianskom kniežatstve aj o vyhnaní Pribinu z Nitry, spojení Nitrianskeho a Moravského kniežatstva a o usadení sa Pribinu a jeho syna Kocela v Blatnohrade, sa ešte vrátíme.

⁴¹ BOHUSLAV CHROPOVSKÝ: K etnogenéze Slovákov. In: *Historický časopis*, roč. 30, 1982, č. 1, s. 19 – 27. [Materiál VIII. zjazdu SHS.]

Dunaja. Nemecký historik Hans Dieter Tönsmeier,⁴² využívajúci genealogicko-vlastnícko-dejinnú metódu, pri ktorej hojne pracuje s darovacími listinami a dokonca aj z mien svedkov na nich odvodzuje názvy miest, došiel k zaujímavým záverom. Podľa neho je v mene hradu Vogastisburg obsiahnuté osobné meno Uogast/Ogast, „meno slovenského pána hradu“.⁴³

Keď Samo po 35 rokoch vlády v roku 659/660 zomrel, mal – ako je všeobecne známe – s dvanástimi ženami 35 synov a dcér. Je možné, že aspoň niektoré zo Samových detí – synov – sa stali kniežatami či vojvodcami na rozsiahlych hradiskách Merhanie, ktorých bolo tridsať. Ak Samo neumrel ako porazený, kto iný, ak nie jeho potomkovia mohli ovládať kniežatstvá či vojvodstvá okolo stredného Dunaja v nasledujúcich zhruba dvoch storočiach? Centrom týchto kniežatstiev bola zrejme Nitra. Z neďalekej Bojne pochádzajú z obdobia najmenej päťdesiat rokov pred solúnskou misiou Konštantína-Cyrila a Metoda unikátne nálezy. Aj dodnes „živý“ zvon. Vezmime si na pomoc aj archeológa Titusa Kolníka: „Nitrianske kniežatstvo nechápeme ako náhodný útvar, ktorý vznikol z ničoho, ale ako výsledok dlhšieho hospodárskeho, politického i vojenského procesu, začínajúceho sa už v 6. storočí, keď na toto územie a na príľahlú Moravu lokalizujeme i Samovu ríšu.“⁴⁴ Približne rovnako uvažuje aj historik, nitriansky biskup Viliam Judák: „Nitra bola dôležitým miestom prvého štátneho útvaru Slovanov – Samovej ríše – v 7. storočí.“⁴⁵

---

⁴² HANS DIETER TÖNSMEYER: [...] in castro Chezilonis novitter Mosapurc vocato [...]. Die Beziehungen des pannonischen Fürsten Kozel zu Bayern und der Beginn der Ethnogenese der Slowaken. In: *Zeitschrift für bayerische Kirchengeschichte*, roč. 76, 2007, s. 37 – 77. Pozri aj *Kocel a Blatnohrad*, s. 25 – 65 a 66 – 131.

⁴³ *Tamže*, s. 61.

⁴⁴ *Slovensko. Dejiny*. Bratislava : Obzor, 1971, zv. 1, s. 172.

⁴⁵ VILIAM JUDÁK: Ustanovenie Nitrianskeho biskupstva – bula pápeža Jána VIII. Industriae Tue z roku 880. In: *Nitra v najstarších dokumentoch a písomnostiach (do konca 13. storočia)*, s. 20.

Tönsmeier uvádza, že ríšske anály z rokov 742/743 dokumentujú spojenectvo Bavorov s Alemanmi, Sasmi, spojenectvo bavorského vojvodu Odila (737 – 748) so Slovanmi/Slovenmi.⁴⁶ Ide o zmienku, že „nitrianski Sloveni“, členovia kniežacej rodiny z Nitry (Fürstenfamilie von Nitra), sú členmi Salzburského bratstva v Opátstve sv. Petra. Minimálne odvtedy boli „Nitrana“ – nitrianska kniežacia rodina – členmi Salzburského bratstva v Opátstve sv. Petra. Keďže do tohto bratstva mohli vstupovať iba kresťania, predkovia budúceho nitrianskeho vládcu Pribinu logicky nemohli byť v polovici 8. storočia kresťanmi.

Nitriansko-bavorské spojenectvo pokračovalo za vlády Tassila III. v Bavorsku po roku 757, keď sa vzťahy s kniežacou rodinou z Nitry ešte upevnili. K roku 772 sa dá dokázať v Bavorsku šľachtic menom Meiol, možno Majol, zrejme raný príslušník pribinovského rodu z Nitry. V roku 792 sa spomína Nitran Oazo, manžel bavorskej vojvodskej (Tassilovej) dcéry Cotanie (od roku 778), s ktorou mal syna Meiola mladšieho, spoločníka pravdepodobného Pribinovho brata Unzata (ten je uvedený na druhom mieste medzi veľmožmi, ktorí sa zúčastnili na vysviacke Pribinovho kostola v Blatnohrade). Tassilo III., v rokoch 757 – 788 neobmedzený vládca v Bavorsku, žil vlastne len štyri generácie po Samovi a Tönsmeier o jeho pozitívnom vzťahu k Nitranom/Slovenom nepochybuje. Napokon svedčí o tom aj nitriansky pôvod jeho zaťa Oaza, manželza Cotanie. Zdá sa, že toto bola len jedna, možno prvá z viacerých dynastických bavorsko-nitrianskych svadieb, akou bola aj Pribinova svadba v roku 827/828.

V roku 788 obnovil Karol Veľký franskú zvrchovanosť nad Bavorskom. Zosadil posledného bavorského vojvodu z rodu Agilolfingovcov, svojho synovca Tassila III., ktorého aj so synom poslal do kláštora, a vyhnal jemu verných veľmožov.⁴⁷ Začala

---

⁴⁶ HANS DIETER TÖNSMEYER: [...] in castro Chezilonis, s. 59.

⁴⁷ JÁN STEINHÜBEL: *Nitrianske kniežatstvo*, s. 81.

sa doba veľkej franskej ofenzívy proti Avarom a ich spojencom a príbuzným.

Úzke vzťahy medzi bavorskou a nitrianskou kniežacou rodinou vyvrcholili posvätením Pribinovho kostola v Nitre salzburským arcibiskupom Adalramom v roku 827/828. Nebol to však najstarší kostol v Nitre, bol tam vtedy už starší chrám, zasvätený patrónovi Regensburského biskupstva sv. Emerámovi. Toto patrocínium priniesol do Nitry možno už biskup Gawiblad, ktorý tu pôsobil do roku 762, alebo jeho nástupca Sigirich, alebo Simpert ešte v časoch vojvodu Tassila.⁴⁸

Tieto prepojenia medzi Nitrou a Bavorskom stavajú do iného svetla tvrdenia spisu *Conversio*, že Pribina nebol ešte pri vysviacke nitrianskeho chrámu (827/828) kresťanom. „Pri zmienke o Pribinovom krste v Traismaueri ide jednoznačne o lož.“⁴⁹ A Tönsmeier dodáva, že prvé kontakty nitrianskej a moravskej „Sklavinie“ s kresťanstvom môžu siahať už do Samovej ríše.⁵⁰

Nasledujúci text je potrebné odcitovať doslovne: „Nie je primerané – ako je to dodnes bežné – používať ‚gentile kolektívum‘ Sclavi na označenie obyvateľstva a kniežacej rodiny Nitrianskej Sklavinie, pretože z pôvodného multietnického ranoslovanského substrátu pod avarskou nadvládou vznikol najneskôr v 8. storočí gens, ktorý môže byť označený ako Nitravani. Od 8. storočia je tu k tomuto dosvedčené jestvovanie kniežacej rodiny, ktorá spojila obyvateľstvo medzi riekami Nitra, Váh a Morava pod svoju vládu ako Nitravu... Napriek chýbajúcej písomnej tradícii je tento národ dostatočne potvrdený.“⁵¹ Nabáda nás, aby sme ranú, predmaďarskú fázu histórie Nitrianskeho kniežatstva, vrátane kniežatstva na Blatnohrade, označovali ako „ranoslovenskú“ alebo „staroslovenskú“ a ako raný slovenský stredovek.

---

⁴⁸ HANS DIETER TÖNSMEYER: [...] in castro Chezilonis, s. 60.

⁴⁹ *Tamže*.

⁵⁰ *Tamže*.

⁵¹ *Tamže*, s. 65.

Sú to vážne slová: „Napriek chýbajúcej písomnej tradícii je tento národ (Nitravani) dostatočne potvrdený.“ Aj tie by nám mali dodať odvalu „ujaf sa“ mena Nitry.

Približne rovnako „stará“ ako Nitra je Banská Štiavnica. Písomne doložené dátumy týkajúce sa Nitry (ríšske anály z roku 742/743) a Bane/Banskej Štiavnice⁵² sú vlastne rovnaké. Z toho teda vyplýva, že najneskôr v polovici 8. storočia už existovala Nitra ako centrum vlády a existovala Banská Štiavnica (a čoskoro aj Kremnica a Zvolen a ďalšie banské mestá) ako centrum baníctva a hutníctva, povedzme, hospodárstva, kde sa ťažili a spracúvali drahé kovy (zlato, striebro) a meď.

Je zrejmé, že Nitra a Bana/Banská Štiavnica, dve písomne doložené najstaršie slovenské mestá, majú viac spoločného, ako sme si dosiaľ uvedomovali. Tu sídlila svetská, cirkevná a hospodárska moc. Zdá sa, že v Nitre svetská a cirkevná a v Banskej Štiavnici hospodárska, aj keď takéto striktné delenie je zrejme prehnané. Veď archeológovia aj v Nitre a v blízkom okolí našli dôkazy „hospodárskeho“ charakteru a v Banskej Štiavnici doklady o údajnej existencii jednej či dvoch bazilík. Nič teda nestojí v ceste považovať úzku spoluprácu medzi oboma mestami za možnú, ba istú.

4 KDE SA VZALA „VEĽKÁ MORAVA“?

Podľa niektorých aj renomovaných historikov, napríklad Milana S. Ďuricu: „Nikdy nikde na svete neexistoval štát, ktorý by sa bol nazýval Veľká Morava. Tento český výmysel splodil mýtus, od ktorého sa Slováci musia oslobodiť, aby mohli objektívne písať o svojich dejinách v stredoveku.“⁵³ Napokon ani Rastislav, ani Svätopluk, ani súveki letopisci „Veľkú Moravu“ nespomínali. Pojem „Megalé Marabia“ použil až v polovici 10. sto-

---

⁵² JOZEF VOZÁR: *Das Goldene Bergbuch : Schemnitz, Kremnitz, Neusohl*. Bratislava : Veda, 1983, s. 41.

⁵³ Milan S. Ďurica v liste autorovi v roku 2009.

ročia byzantský cisár Konštantín VII. Porfyrogenet v diele *De administrado imperio*.⁵⁴ V Porfyrogenetovom spise však nie je žiadna zmienka o vzniku „Veľkej Moravy“⁵⁵ a jej polohu vymedzuje len matne – nám však stačí na pomenovanie celej epochy našich dejín: „V susedstve Turkov bývajú tieto kmene: na západnejšej strane od nich Fransko, na severnejšej Pečenehovia, na južnej strane Veľká Morava, totiž krajina Svätopluka, ktorú Turci celkom spustošili a zaujali. Smerom k vrchom hraničia s Turkami Chorváti.“⁵⁶

Podľa Dominika Hudeca⁵⁷ „termín Veľká Morava vyhútal G. Dobner vo svojom spise *Kritische Abhandlungen den Grenzen Grossmährens oder Grossmährischen Reiches im neunten Jahrhundert z roku 1784*“ a Česi sa odvtedy „držia tohto termínu a Slováci sa držia Čechov a nie faktov“.

Ak sa predsa len v dejinách „vyskytuje“ toto pomenovanie, komu patrilo? Veľká časť verejnosti, ktorá čerpá svoje vedomosti z česko-slovenských učebníc dejepisu a z takých médií, aké máme, predpokladá, že „Veľká Morava“, samozrejme, bola, jej jadro ležalo v povodí rieky Moravy a podvedome ju stotožňuje

⁵⁴ Podľa Petra Ratkoša spis *O spravovaní ríše* vznikol na byzantskom dvore v Carihrade medzi rokmi 948/949 a 951/952. Spis ako literárne dielo nie je dostatočne ucelený, jednako však ostáva cenným historickým, geografickým i etnografickým prameňom. Dielo sa zachovalo v rukopisnom odpise z 11. storočia v Paríži. Najstaršie vydanie diela je od Meursia z roku 1611. Ratkoš ho preberá z maďarského vydania z roku 1950. (PETER RATKOŠ: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, s. 288.)

⁵⁵ „Príslušné pasáže z jeho spisu *De administrando imperio* neříkajú o Veľkej Moravě vlastně nic než to, co je evidentní dalekým ohlasem jakési nejasné, zřejmě maďarské tradice.“ (DUŠAN TŘEŠTÍK: *Místo Velké Moravy v dějinách*. In: *Český časopis historický*, roč. 97, 1999, č. 4, s. 714 – 715.)

⁵⁶ Peter Ratkoš v diele *Pramene k dejinám Veľkej Moravy* na s. 288 cituje Šafárikove *Slovanské starožitnosti*, okres druhý (latinský text s pôvodnými gréckymi vsuvkami). POROV. BEDŘICH TEMPSKÝ: *Sebrané spisy P. J. Šafárika, II. díl : Slovanské starožitnosti*. Praha 1863, s. 714 – 720.

⁵⁷ DOMINIK HUDEC: *Veľký omyl Veľká Morava*, s. 68.

s dnešnou českou Moravou, teda v západnom povodí Moravy. No a môže byť takáto Veľká Morava kráľovstvom Slovákov?

Slováci sa na to pozerajú skepticky a Česi/Moravania pragmaticky. Českí a moravskí historici v poslednom čase opúšťajú epiteton „Veľká“, hovoria už iba o Morave, akoby si aj takto chceli tamto 74-ročné obdobie definitívne prisvojiť, ako by sa malo zabudnúť na inú ako „okupačnú“ súvislosť medzi Moravou a Slovenskom. Pripomína to príbeh pomenovania nášho okresného mesta ako „Vranov nad Topľou“. Napriek tomu, že na Slovensku niet iného Vranova, miestni na prídومku „nad Topľou“ trvajú, lebo ten „zahŕňa“ aj pripojené Čemerné. To slovíčko „Veľká“ pri Morave tiež akoby malo znamenať, že Morava „zahŕňa“ aj Slovensko. Česi to však už nepotrebujú a idú ešte ďalej. Namiesto pomenovania „Veľká Morava“ začali používať termín „Moravské knížectví“ – a tam už nie je miesto ani pre Slovensko, ani pre Svätopluka. Na „Veľkú Moravu“, ktorá bola skonštruovaná na popretie významného úseku slovenských dejín, sa tak paradoxne viac dnes verí na Slovensku ako na západ od rieky Moravy.

Priamo o vzniku „Veľkej Moravy“ nehovorí ani ďalší „zdroj“, už spomenutý spis *Conversio*. Je v ňom iba táto veta: „V priebehu toho času istý Pribina, vyhnaný Mojmirom, kniežaťom Moravanov nad Dunajom, prišiel k Ratbodovi.“ Teda: „v priebehu toho času“ – „istý Pribina, vyhnaný Mojmirom“ – „prišiel k Ratbodovi“. A čo všetko z tejto vety vzišlo! Napokon to dostatočne zdôraznil editor *Prameňov k dejinám Veľkej Moravy*⁵⁸ pod čiarou: „Je to vlastne jediná, a preto i veľmi dôležitá správa (sic!) o vyhnaní Pribinu a jemu verných veľmožov⁵⁹ z Nitrianska Mojmirom, kniežaťom

⁵⁸ PETER RATKOŠ: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, s. 82.

⁵⁹ Ten zoznam je zrejme z celého spisu to najdôležitejšie: ide o pätnásť Slovákov: Kocel, Unzat, Chotemír, Lutemír, Skrben, Siliz, Vlkina, Vitemír, Trebiz, Prisnec, Zemin, Zeska, Gnmišin, Gojmír, Zitislav, medzi ktorými je Pribinov syn Kocel a zrejme ďalší jeho blízki príbuzní. Ostatní sedemnásti boli Nemci (Bavori).

starej Moravy asi v roku 833. Tým sa vytvorili podmienky pre vznik väčšieho štátneho celku – Veľkej Moravy.“

Spis *Conversio* vznikol v rokoch 871 – 873 na dvore salzburského arcibiskupa Adalvina. Mal presvedčiť pápeža o nároku na územie na strednom Dunaji, na západ i východ od rieky Moravy, od (dnešnej) Českomoravskej vrchoviny až po Tisu, a potvrdiť opodstatnenosť väznenia Metoda.

Podľa Hansa Dietera Tönsmeyera a jeho nemecky píšucich kolegov⁶⁰ však v spise v stati o Pribinovom krste „jednostranne odbočili od skutočnosti v prospech Salzburgu. Toto miesto popri inom dokladá, že v *Conversiu* ide o polemický zápis, ktorý bol vsadený do roztržky s Metodom, aby sa dokázalo prednostné postavenie Salzburgu v misii Korutánska a Dolnej Panónie. Pri všetkých dôležitých a nenahraditeľných informáciách... treba zvážiť, že autor na základe svojho zámeru o mnohom nechcel hovoriť.“⁶¹ „Cieľom spisu bolo zdôvodniť práva Solnohradského arcibiskupstva na Panóniu, ale aj ponížiť Metoda, ktorý vraj nemal právo pôsobiť na tomto území... Spis odsudzuje pôsobenie byzantskej misie v Panónii a tiež solúnskych bratov sv. Cyrila-Konštantína a sv. Metoda považuje za votrelcov na vlastnom diecéznom území.“⁶² „Facta ficta“ vymyslel iný Nmec, Friedrich Nietzsche, zrejme vediac, akú úlohu mala zjavne nepravdivá informácia vložená do textu plniť v dobe, keď ju tam vkladali.

Spis bol zlostnou reakciou na činnosť moravsko-panónskeho metropolitu Metoda, v podstate „odôvodnením“ jeho uväznenia po úspešnej misii v Ríme. Jeho cieľom nebolo zachovať historickú pravdu, ale zdôvodniť práva Salzburského arcibiskupstva na

---

⁶⁰ Spomína aj Herwiga Wolframa, Fritza Lošeka, Antona Scharera a Georگا Scheibelreitera.

⁶¹ HANS DIETER TÖNSMEYER: [...] in castro Chezilonis, s. 60.

⁶² MILOŠ BAČA: Nitra v spisbe „Obrátenie Bavorov a Korutáncov“. In: EMIL VONTORČÍK (ed.): *Nitra v najstarších dokumentoch a písomnostiach (do konca 13. storočia)*, s. 4.

územie Panónie. Nekriticky zištne vyzdvihuje zásluhy salzburských arcibiskupov o kristianizáciu slovenského obyvateľstva žijúceho na území „Korutánska“ (Panónie) a jednoznačne odsudzuje pôsobenie byzantskej misie na „Veľkej Morave“. Tento spis sa dostal na oltár našej historickej vedy a dosiaľ mýli svojich čitateľov o skutočnej historickej pravde o krstení Pribinu či o vysvätení „prvého kostola“ v Nitre.

Pri hľadaní pravdy o tom, čo sa dialo v Nitre „v priebehu toho času“, to znamená medzi rokmi 831 – 836/846, využime aj informácie iného nemeckého historika – Johannes Turmaiera, nazývaného Aventinus (1477 – 1534). Ten uvádza:⁶³ „Bryno, inak Privina, moravský kráľ, ktorý býval so svojím synom Kocelom za Dunajom na severnom brehu, keď k nemu prišiel (k bavorskému kráľovi Ľudovítovi Nemcovi), láskavo ho prijal a vzdelal ho v kresťanskom náboženstve. Brynovi patrili mestá Nitra, Pisonium, ktoré sa tiež nazýva Vratislaburgium (Bratislava), a Brynna (Brno), ktoré má dodnes po ňom meno.“ (Stav v 16. storočí, keď boli letopisy napísané.)⁶⁴ Inak povedané: Pribinova Nitrava⁶⁵ – toto pomenovanie akosi „zapadá prachom“ – sa rozprestierala na oboch brehoch rieky Moravy. Keďže západná časť Pribinovho kráľovstva bola „Morava“, susediaca s Bavorskom, pre susedov bol teda Pribina moravským kráľom.

Žiada sa poznamenať, že v historických dokumentoch napísaných v cyrilike sú tie územia, kde vládli v 9. storočí Ras-

---

⁶³ Dielo *Annales ducum Boiariae : Bayerische Chronik* vyšlo v roku 1554, dvadsať rokov po smrti Aventinusa, jeho autora.

⁶⁴ Informácia, že mesto Brno (Brynna) bolo pomenované podľa Pribinu, bola vo Wikipedii pri hesle „Brno“ v októbri 2018. V apríli 2021 tam už táto informácia nebola.

⁶⁵ „Pribinovo kniežatstvo na Slovensku sa teda menovalo Nitrava.“ POROV. JÁN STEINHÜBEL: Slovensko od príchodu Slovanov po zánik Nitrianskeho kniežatstva. In: *Zborník príspevkov k slovenským dejinám k životnému jubileu univ. prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc.* Zost. Vincent Sedlák. Bratislava : Slovenský historický ústav Matice slovenskej, 1998, s. 43.

tislav, Svätopluk a Kocel, označené ako „slovenské“. Nestor v letopise z 12. storočia uvádza: „Cisár ich [Konštantína a Metoda] prehovoril a vyslal do slovenskej zeme k Rastislavovi, Svätoplukovi a Kocelovi. Keď sem bratia prišli, začali zostavovať slovenské písmo a preložili *Skutky apoštolské* a evanjelium. Sloveni boli veľmi radi, že počuli o majestátnosti Božej v svojom jazyku.“⁶⁶ Pokiaľ ide o Pribinovo a neskôr Kocelovo panónske kniežatstvo, to označovali samotní Nemci ako „slovenské“. Zachoval sa list, ktorý kráľ Ludovít II. Nemec poslal v roku 860 Pribinovi, a v ňom je pomenované jeho panónske kniežatstvo, obývané Slovenmi, ako „slougenzin marcha/slovencin marka“, teda slovenská marka (provincia).⁶⁷

Aventinusov text sa neprijíma so všeobecným súhlasom, aj keď ide o zakladateľa nemeckej historiografie.⁶⁸ Aký však mohol mať Aventinus záujem „prilievat“ informácie v prospech Pribinu a Nitry s odstupom siedmich storočí? Aventinus nemal dôvod vymýšľať si a v čase písania letopisov mal zrejme k dispozícii informácie, ktoré my dnes nemáme. Pre pribinovské „panovanie na oboch stranách Moravy“ existujú aj podporné argumenty. Už sme uviedli, že podľa ríšskych análov chodievali Pribinovci do Salzburgu do Bratstva sv. Petra – v Brne je dodnes Katedrála sv. Petra a Pavla, ktorú zrejme zakladal Pribina. A dôležitá informácia: Pribinov portrét je v diele o hrdinoch „starej Germánie“,⁶⁹

---

⁶⁶ *Nestorov letopis : povest' o dávných časoch na ruskej zemi*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2018, s. 38. (V celom texte sa však uvádza prídavné meno „slovanské“ namiesto „slovenské“.)

⁶⁷ ANTON HRNKO: Slovenčina má vyše tisícvesto rokov. Významnú udalosť z 20. februára 860 by sme si mali hrdo pripomínať. In: *Slovenské národné noviny*, roč. 27, 23. februára 2012, č. 6, s. 7.

⁶⁸ „Aventinus svoje dielo písal až na začiatku 16. storočia, mnohé informácie však mal z prvej ruky, zo starších prameňov, ktoré sa nám k dnešnému dňu nezachovali.“ Porov. MARTIN HOMZA: *Murices Novae*, s. 47.

⁶⁹ *Prosopographiae Heroum Atque Illustrium Virorum Totius Germaniae... Pars prima*. Basileae 1566. Porov. MARTIN HOMZA: *Murices Novae*, s. 43.

čo je druhý nemecký prameň, ktorý nezamlčuje Pribinu. V tejto súvislosti s rozpakmi čítame text Jána Steinhübela: „Kniežatstvo Nitrava v čase svojej samostatnosti ležalo mimo pozornosti vtedajších spravodajcov.“⁷⁰

Ak prehladame informácie od Aventinusa, potom zaiste máme pravdu (a o takú pravdu zrejme ide najmä pisateľom na západ od rieky Moravy a ich tunajším čitateľom – žiakom) a otázka západnej hranice Pribinovho Nitrianskeho kráľovstva, Nitravy, by takto bola zbytočná. Ale ak sa Nitrava v časoch „moravského kráľa Pribinu“ rozprestierala na oboch stranách rieky Moravy, pri pohľade na mapu je jasné, že Pribina z Nitry musel na „svoje panstvo“ do Brna najprv prejsť 110 kilometrov po Mikulčici (údajné centrum moravských Mojmírovcov, v historických záznamoch však o ňom niet zmienky. Napriek tomu čítame u Steinhübela: „Hrad Moravu môžeme stotožniť s kniežacím sídlom Mojmírovcov v dnešných Mikulčiciach.“⁷¹) a potom ešte absolvovať 60 kilometrov do Brna. Sú len dve možnosti. Prvá, že začiatkom 9. storočia nesídlil Mojmír I. či jeho predok v okolí Mikulčíc (je irelevantné, či vzhľadom na zmeny vodného toku Moravy boli vtedy Mikulčice a okolie na dnešnej českej či slovenskej strane rieky), alebo druhá možnosť, že tam sídlil, ale bol Pribinovým podriadeným, teda ak bol Pribina kniežaťom, on bol vojvodom, lebo ak je Mojmír I. „kniežaťom Moravanov nad Dunajom“, musel byť Pribina „väčším kniežaťom“, kráľom.

Mojmírova sila v porovnaní s Pribinovou bola – podľa veľkosti územia a počtu hradov – dvaapokrát menšia a napriek tomu dokázal Pribinu jednoducho „vyhnať z Nitry“? O sile Pribinu na základe počtu hradov nepochybuje ani Ján Steinhübel, odvolávajúci sa na neznámeho bavorského autora: „V Čechách

---

⁷⁰ JÁN STEINHÜBEL: *Nitrianske kniežatstvo*, s. 115.

⁷¹ *Tamže*, s. 111. Toto tvrdenie i ostatné tvrdenia podobného charakteru tento autor nekriticky čerpá z množstva českých diel, osobitne od Dušana Třeštíka.

je 15 hradov. Moravania (Marhari) majú 11 hradov... Jestvuje ľud, ktorý nazývajú Moravanmi (Merehanos), tí majú 30 hradov.“⁷²

Budovanie hradov bolo pre našich predkov typickým zamestnaním. Zo všetkých strán sa zišli a stavali ich, aby sa v nich ubránili pred útočníkmi už v Samovom, 7. storočí. Využívali sa pre ne najčastejšie vyvýšené, neprístupné miesta, kde terén poskytoval prirodzenú ochranu. Na rovinatom území boli ako ochrana vodné toky a močiare. Na takýchto miestach budovali často dômyselné opevnenia z hlíny, dreva i kameňa. Hradom bol aj Samom dobytý Vogastisburg, o ktorého polohe sa vedú spory. Na Slovensku sú zatiaľ najstaršie opevnené sídla doložené archeologickým výskumom z konca 8. a začiatku 9. storočia. K dobre preskúmaným hradiskám z tohto obdobia patrí Pobeďim, známe boli aj ďalšie hrady Pribinovho kniežatstva: okrem Pobeďima Majcichov a Čingov, Ostrá Skala na Orave.

Keďže Pribina bol rodinne prepojený s bavorským vládncim rodom, bavorsko-franské rozbroje museli mať pre neho nepriaznivé dôsledky: Frankovia ovládli Bavorsko a keď v januári 836 zomrel Adalram, prišiel Pribina o jedného zo svojich vplyvných ochrancov. Vtedy, teda po roku 836 (a nie skôr!), musel zrejme pod tlakom Frankov opustiť Nitru a Frankovia kráľovstvo svojho suseda zmenšili, jednoducho Moravu od „probavorskej“ Nitravy oddelili, a tam – na Moravu, na Devín? – dosadili Mojmíra I. spomedzi južných Slovanov, pre ktorých je typické zakončenie mena na „-mír“. Niečo „veľké“ vtedy nevzniklo, ale zaniklo. Frankovia naplnili rímske heslo *rozděl'uj a panuj*. „Ak bol vymyslený podľa ľživej listiny *Conversio* pre rok 833 vznik tzv. Veľkej Moravy, tak tento hlboký omyl a historický nezmysel je pre Slovákov urážlivý výklad histórie. Spoločný útvar nitrianskych a moravských Slovanov tu existoval dávno-dávno predtým pod vedením nitrianskych (nie moravských) Slovanov.“⁷³ Ak je to tak,

---

⁷² *Tamže*, s. 113.

⁷³ MARIAN VALAŠÍK: *Nemecká lož o našich dejinách : všetko bolo inak*. Bratislava : Eko konzult, 2020, s. 78.

a ono to tak je – veď mohol by si dovoliť Nitran Pribina stavať kostol v Brne, ak by nevládol aj na západnom brehu Moravy? – je celkom prirodzené, že to „veľké kráľovstvo“ bolo nitrianske a nie moravské. Po tom, čo sa Nitrava stala „Horným Uhorskom“ a v jej oddelenej západnej časti vzniklo „Markrabí moravské“, zotrvávanie pri pojme „Veľká Morava“ akosi automaticky prisudzuje Svätoplukovo dedičstvo Morave.

Na českom armádnom portáli sa o Mojmirovi I. uvádza: „Bohužel, před samotným aktem sjednocení Mojmirova a Pribinova knížectví nemáme o tomto vládci žádné dobové písemné zprávy.“⁷⁴ Napriek tomu mnohí v tom majú jasno: Mojmir I. napadol Nitru z dnešnej Moravy, vypálil zopár lokalít. Jeden z argumentov: o polstoročie neskôr sa Metod stal arcibiskupom „moravským“, preto teda „muselo“ existovať mesto Morava (Marava). Akto si pod vplyvom doterajšieho výkladu našich dejín nenašincami dokáže čo i len predstaviť, že takéto mesto nebolo na dnešnej Morave? Navyše ak na dnešnom západnom brehu rieky Moravy s veľkou úctou zachovávajú „(veľko)moravskú“ tradíciu. Vykladačom dejín vôbec neprekáža, že v historických prameňoch z tých čias poznáme len Nitru, Devín a Bratislavu. Dokážu konštatovať, že centrá „Veľkej Moravy“ ležali pri rieke Morave a Nitra „mala úlohu druhého mocenského centra“.⁷⁵

Mojmir I., ktorý mohol mať po odchode Pribinu z Nitry voľnú cestu k vybudovaniu ríše, zrejme nemal na to ani sily, ani pomyslenie. Bol v službách Ľudovíta II. Nemca a len preto jeho ďalšie vládnutie mohlo byť „obdobím pokoja, mieru, budovania ranofeudálneho útvaru a kráľovstva“ – ako ho veľbia tí, ktorí

---

⁷⁴ MIROSLAV KÁČER: *Kníže Mojmir I. (??? – 846)*. Dostupné na <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=5945>. Stiahnuté 30. októbra 2021.

⁷⁵ Odvolávajúc sa na prof. Herwiga Wolframa, riaditeľa Inštitútu pre rakúske dejiny vo Viedni, uviedla TATIANA ŠTEFANOVIČOVÁ 23. 2. 2000 v prednáške s názvom K niektorým mýtom o počiatkoch našich národných dejín. Dostupné na https://uniba.sk/fileadmin/ruk/veda/profesorske_prednasky/prof_prednaska_Stefanovicova.pdf.

píšu, že o ňom nič nevedia. A ak niet nijakej správy o tom, že by bol Mojmir I. viedol nejakú vojnu proti Frankom, tak to bolo zaiste len preto, že svojim susedom vychádzal v ústrety, lebo bol asi privyknutý na podriadenosť už aj v Pribinových časoch.

Klasický dejepis je pritom takmer idylický: Mojmir I. zomrel pravdepodobne v roku 846 a na jeho miesto nastúpil, aj keď po nepokojoch, jeho synovec Rastislav. Aj Rastislava na trón v bezmennom moravskom meste dosadili Nemci. A vznik mohutnej „veľkej“ ríše, ktorý sa falošne pripisuje Mojmirovi, musel zariadiť až ten, kto sa Nemcom (Frankom, Bavorom) vyrovnal: kráľ Svätopluk. A ten sa zrejme z Nitry nepohol – na „Velhrad“ ho napokon neposiela ani koprodukčný film z roku 2013. Takže nemala by „veľká“ ríša, spravovaná z Nitry, niesť názov Nitra?

Je nepochybné, že Pribinovo „vytlačenie“ z Nitry sa udialo na príkaz Frankov a zrejme ho vykonal Ratbod a urobil to šetrne. Napokon pravdepodobne v roku 836 sa Pribina uchýlil práve ku grófovi Ratbodovi, ktorý spravoval bývalé územia Avarov v Panónii. Ak spolu s Pribinom odišlo z Nitry možno až päťsto veľmožov aj s rodinami, bez šetrného správania sa k nim by bol ich osud „v medzičase“ – to znamená od vyhnania do roku získania léna v Zalaváre zhruba pätnásť rokov (?) – značne dramatický. Zdá sa, že bez pomoci Ratboda, „ku ktorému Pribina prišiel“ (čo je jedna z hlavných informácií spisu *Conversio*), by bol osud Pribinovcov iný: Ratbod uprosil (?) kráľa Ľudovíta II. Nemca a keď sa naskytla „akási príležitosť“, v roku 846 stal sa Pribina lénnym pánom časti Dolnej Panónie. Mohla za tým byť len silná pozícia Pribinu medzi Bavorami, lebo nepochybne aj po Adalramovej smrti ostali Pribinovi priaznivci medzi vplyvnými Bavorami, a mohla za tým byť aj Ratbodova pomoc. Samozrejme, bolo za tým aj Pribinovo „zbožné správanie“, ktoré sa vtedy cenilo. A Pribina svoje kniežatstvo zveľadil.

Mojmir I. teda nezaložil „Veľkú Moravu“, naopak, z Pribinovho kráľovstva, Nitavy na oboch brehoch rieky Moravy, oddelili pre

neho Frankovia „malú“ Moravu a dosadili ho na ňu. Mojmir I. zrejme priamo v Nitre nikdy nebol, tam vládol Svätoplukov predok (otec?). Mojmirovo sídlo mohlo byť na sútoku Moravy s Dunajom, v „prepevnej pevnosti“ s názvom Devín. Tento názor má však oponentov najmä vzhľadom na okrajovú polohu Devína. Pravda, vtedy vôbec nemusel byť hrad Devín na kraji Moravy – veď dodnes sú v Rakúsku Moravský Kút (Marchegg) či Moravské Pole (Marchfeld) západnejšie a južnejšie od Devína. Nech nás nemýlia dnešné hranice. A Mojmira I. – povedzme na Devíne – ešte počas Pribinovho života nahradil Rastislav, zatiaľ čo v pribinovskej Nitre dospieval Svätopluk, ktorý skôr bol ako nebol Pribinov príbuzný.

5 POHĽAD Z DRUHEJ STRANY

Českej i maďarskej koncepcii slovenských dejín vyhovovalo situovanie Slovákov do pozície historicky nešťátotvorného etnika, a tak sa o to usilovali. Pritom česká verzia, podľa ktorej jadro „Veľkomoravskej ríše“ bolo na dnešnej českej Morave, tu nebola odjakživa. V 17. a 18. storočí sa k Svätoplukovi hlásili ako k svojmu historickému panovníkovi Slováci a vtedajší autori ho spájali so slovenskou Nitrou, ako samozrejým centrom jeho panstva. Ak Svätoplukova ríša mala svoje centrum v Nitre – zrejme o tom najrukopolapnejšie svedčí fakt, že na Svätoplukovo pranie vymenoval pápež (pomocného?) biskupa Vichinga do Nitry, k Svätoplukovi – bola slovenskou ríšou, nie moravskou, ani českou, ani nijakou inou. A Nitra bola slovenským a nie neurčitým „slovanským“ mestom (ako ešte aj dnes píšú čerství absolventi „našich“ škôl).

Situácia sa začala meniť, keď národné obrozenie zasiahlo aj Čechov. Josef Dobrovský, narodený na území dnešného Maďarska, ktorý ani nepísal po česky (písal po nemecky a po latinsky), pochádzal z ponemčenej rodiny, ešte v roku 1825 tvrdil,

že „dnešné Slovensko v Uhorsku je pôvodná Veľká Morava“.⁷⁶ V roku 1806 ešte nemal problém so stotožnením „jazyka starých Moravanov, čiže dnešných Slovákov“, so slovenčinou.⁷⁷ Iný český vedec, filológ Josef Jungmann, vyslovil v roku 1825 presvedčenie, že „český jazyk jest odnože slovenského neb slováckého (nad Dunajem), od něhož se za starodávna až skoro do 14. století málo lišil, pro kterouž příčinu Slovákům, ano jazyk svůj méně než Čechové proměnili, nejstarší české spisy dobře srozumitelné a jako domácí jsou“.⁷⁸ Do skupiny „objaviteľov českých dejín“ patrí aj František Palacký, rodák z Valašska. Dlhý čas mal silný vzťah k Uhorsku, študoval v Trenčíne a býval v rodine Štúrovcov. Je autorom prvej syntézy českých národných dejín *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě*.

Títo muži na svojej názorovej ceste prešli zložitým vývojom, stali sa Čechmi a vyrobili vlastný obraz stredovekých českých dejín. Aj vďaka prekladom latinských či inak písaných diel, napríklad českých kronikárov Kozmu a Dubravia, predstavujú Svätopluka ako kráľa Čechov, za manželku mu vybrali českú kňažnú Zemežízeň a fantazirujú o prenesení koruny z kráľa moravského na kráľa českého (*translatio regni*). Nielen zo Svätopluka, ale aj z jeho ríše sa ľahko stala ich historická korisť, potlačili všetky dovtedajšie teórie slovenských autorov, ktorí často, neuvedomujúc si národné a politické súvislosti, ustúpili pred „autoritami“ z Čiech alebo svoje názory vymenili za výhodné pracovné pozície v Prahe.

Český pohľad na slovenské dejiny je tak výsledkom ich dlhodobého falšovania najprv v prospech českého štátu, potom česko-slovenskej idey jednotného „československého“ národa a neskôr štátnej jednoty Čechov a Slovákov, ktorí údajne mali

---

⁷⁶ *Korrespondence Josefa Dobrovského II*. Praha : Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1905, s. 163.

⁷⁷ JOSEF DOBROVSKÝ: *Slavín*. 1806, s. 366 – 367.

⁷⁸ JOSEF JUNGMAN: *Historie literatury české*. Praha 1825, s. 4.

svoj prvý spoločný štát – Veľkomoravskú ríšu. Pritom Česko patrilo k tejto ríši iba štyri roky (890–894).⁷⁹ Českej strane poslúžila hypotéza o Mojmírovi I., ktorý „vyhnal Pribinu z Nitry“ a vytvoril tak Veľkomoravskú ríšu. Táto hypotéza vyhovovala všetkým neskorším štátotvorným národom Rakúsko-Uhorska, teda najmä Čechom a Maďarom. Slováci si v roku 1918 svoj štát neutvorili a „slovenskí historici“, často maďarskej alebo inej národnosti, mali ako česko-slovenskí štátni zamestnanci od začiatku jasné, „koho pieseň majú spievať“. Krátke obdobie trvania Slovenského štátu (1939 – 1945) v tomto smere nič nezmenilo, lebo skôr ako sa slovenskí historici stihli spamätať, pomery sa rýchlo vrátili naspäť.

Tento hypotéze však dosiaľ verí aj väčšina nielen slovenskej verejnosti, ale aj historikov. Zaujímavý je aj vývoj „hľadania“ hlavného mesta „Veľkomoravskej ríše“. Po objavení slovenského hradiska na českej strane rieky Moravy (Valy pri Mikulčiciach) umiestnili ho tam, pričom dovtedy českí historici tvrdili, že ríša ani žiadne hlavné mesto nemala (aby nemuseli priznať Nitru). Valy neoficiálne nazvali „Moravou“ a stotožnili ich s nedobytnou pevnosťou Rastislavovou. Obrázok tohto údajného hlavného mesta, ako ho rekonštruovali podľa vykopávok českí historici, však neukazuje na sídlo mocného panovníka ani pri najlepšej vôli. Nanajvýš sa ešte ako o centre Mojmírovcov hovorí o Velehrade, ktorý favorizoval aj dokument nakrútený Českou televíziou za prispenia jej slovenskej „sestry“ v roku 2013. Velehrad bol však postavený na „zelenej lúke“ oveľa neskôr, ako ríša kráľa Svätopluka zanikla. Jedinou historickou lokalitou s pomenovaním Morava (Morowa) z prelomu tisícročí sú dnešné Zlaté Moravce.⁸⁰ Sú teda rôzne názory: Rastislavovým sídlom mohol byť Devín, nedobytná pevnosť „Deva“, dnes súčasť Bratislavy. Ale aj Zlaté Moravce.

---

⁷⁹ *Encyklopédia Slovenska*. Bratislava : Veda, 1982, zv. VI., s. 275.

⁸⁰ MARIAN VALAŠÍK: *Nemecká lož o našich dejinách*, s. 100.

Pritom prvé dokumentované názvy stredovekých miest v nad-dunajskom priestore sú len slovenské: Nitra (828), Devín (864) a Bratislava (907). Žiaden názov z tých čias sa nenachádza ani na území dnešnej Moravy a tobôž už Česka.

A majstrami v prekrúcaní či falšovaní histórie boli/sú aj Maďari. V 18. a 19. storočí maďarská šľachta pre svoju teóriu o nadradenosti Maďarov ako potomkov podmaniteľov krajiny využíva kronikárov ako Anonyma, ale aj pomadžarčeného profesora Trnavskej univerzity Michala Benčíka; ten označil trenčianskych mešťanov za „zvyšky“ po Svätoplukovi, ktorý predal Maďarom svoju krajinu za bieleho koňa.

V snahe vyvrátiť maďarskú teóriu a podprieť štátne feudálne práva Slovákov slovenský historik Juraj Sklenár objavil „Veľkomoravskú ríšu“ v okolí srbskej rieky Moravy.⁸¹ Tam umiestnil aj sídlo Svätopluka, ktorý odtiaľ obsadil Dáciu a Panóniu, dnešné územie Slovenska, Moravu a Čechy. Obyvateľstvo žijúce na Slovensku si Maďari nikdy nepodrobili, ono sa k Uhorskému kráľovstvu pripojilo dobrovoľne v 11. storočí. Sklenár chcel dokázať, že „mýlia sa na celej čiare tí spisovatelia, ktorí tvrdia, že Maďari sa najprv zmocnili územia, ktoré sa rozprestiera medzi severným brehom Dunaja a Karpatmi, a až potom obrátili svoje víťazné zbrane do Panónie. Čo však rozprávajú starí historici o podmanení Veľkej Moravy Maďarmi, to sa všetko vzťahuje na tú Moravu, ktorá vznikla v Mézii a v Panónii a ktorej záhuba, čo aká veľká, nijako nepostihla severnú Moravu, od južnej oddelenú Dunajom. Ba naopak, sem sa stiahli Moravania zahnaní z panónskych nížin.“⁸²

---

⁸¹ JURAJ SKLENÁR: *Vetustissimus Magnae Moraviae situs et primus in eam Hungarorum ingressus et incursus* [Najstaršia poloha Veľkej Moravy a prvý vpád a nájazd Maďarov do nej]. Bratislava : Ioannes Michael Landerer, 1784. 162 s.

⁸² POZRI JÁN TIBENSKÝ: *Chvály a obrany slovenského národa*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, s. 129.

Sklenárova teória sa nepáčila nikomu. Podľa nej Slováci prišli o Svätopluka, Maďari o pocit víťazného národa a Česi o „veľkomoravské dedičstvo“. Bola preto zamietnutá. Zaujímavé je, že v podstate s rovnakou teóriou prišli o dve storočia neskôr, ale z celkom iných dôvodov, maďarský historik Imre Boba a nemecký historik Martin Eggers – a tiež vzbudili odpor. Pravdaže, odpor historikov česko-slovenského razenia vzbudila aj práca Dominika Hudeca *Velký omyl Velká Morava*.

Predchodcov Slovákov maďarské, ale často aj české pramene za skutočných predkov Slovákov nepovažovali. Lebo podľa ich teórie Slověni/Slovieni na území Slovenska v stredoveku vyhynuli a novovekí Slováci vraj boli len v neskorom stredoveku počesťenými Maďarmi. A pre Maďarov Sloveni/Slovieni nikdy Slovákmí neboli, nanajvýš Slovincami. Navyše maďarská aj česká historiografia narábala so skromnými historickými prameňmi tak, aby aj územie Slovenska bolo už v stredoveku „právoplatne“ zabraté a pripojené k ich štátom.

Skutočné dejiny sa akýmkoľvek ich výkladom nemenia, ale ak sa do povedomia verejnosti dostane výsledok ideologickej propagandy, náprava trvá dlho. Pravdaže, ide predovšetkým o nápravu doma, pretože mimo českého, resp. česko-slovenského priestoru nebola medzinárodne akceptovaná teória o „Veľkomoravskej ríši“ s centrom v Pomoraví.

Ak „Veľká Morava“ existovala, mala centrum v Sedmohradsku, dodnes je tam župa Mara Mureš, zatiaľ čo Svätoplukovo kráľovstvo – Nitra – malo centrum v Nitre, a dnešná česká Morava s pohraničnými hradiskami, ako boli Valy pri Mikulčiciach (pri Holíči), Staré Město a iné, bola jeho súčasťou. Mara Mureš/„Veľká Morava“ na území terajšieho Rumunska bola/mohla byť istý čas súčasťou Svätoplukovej ríše – ako jedna z jej mnohých súčastí. Svätopluk sídlil v Nitre (veď... Viching) a neskôr zrejme „okupoval“ aj bývalé sídlo Rastislava na Devíne.

6 KAM TEDA PRIŠLA MISIA KONŠTANTÍNA A METODA?

V pozývacom liste do Carihradu menuje Rastislav svoj ľud „Slovenmi“ a nie Moravanmi (ani Čechmi): „My Sloveni sme ľud prostý.“ Dôležité je, že s misiou majú do činenia všetci vtedy žijúci predstavitelia Slovenov: Rastislav (z Devína), Svätopluk (z Nitravy) a Kocel (z Panónie). Aj keď sa zo zachovaných rukopisov zdá, že najmilšie sa k solúnskym bratom a následne k sv. Metodovi správal blatnohradský Kocel (on ho vyslal do Ríma po arcibiskupskú berlu), svoje stopy zanechala misia v písomnej podobe a tiež v tradícii medzi všetkými Slovenmi, moravskými, nitrianskymi i panónskymi. Staroslovenský prepis pápežovho poverenia Metodovi je uvedený v *Živote sv. Metoda*, v ktorom pápež oslovuje všetky tri kniežatá/panovníkov naraz takto: „Hadrián, biskup a sluha Boží, Rastislavovi i Svätoplukovi i Kocelovi.“⁸³ To znamená, že Rastislav, Svätopluk a Kocel boli vo veciach cirkevných zajedno. Mali záujem na tom, aby cirkevné záležitosti v ich kniežatstvách/državách spravoval jeden muž, všade bol rovnaký jazyk a obyvatelia boli „z jednej krvi“. Všade tam Konštantín s Metodom, prípadne len Metod, určite zašli.

V roku 867/868 sa stala slovenčina štvrtým bohoslužobným jazykom, za čo sa Frankovia tvrdo mstili: oslepili Rastislava, väznili Metoda (a toto väznenie odôvodnili v spise *Conversio*, čím značne ovplyvnili výklad slovenských dejín) i Svätopluka, ku ktorému následne poslali intrigána Vichinga. Svätopluk Nitravu čoskoro zväčšil, ovládol Moravu, ale aj Čechy, Vislansko a Patisie. A svojmu krstnému synovi Zventiboldovi, budúcu kráľovi Lotrinska, daroval okolo roku 870 dvojramenný kríž, ktorý je lotrinským znakom doteraz.

Epizóda so zradným (pomocným?) biskupom Vichingom je na druhej strane aj dôkazom, že v Nitre bolo v roku 880 – teda tak ako v roku 251 a v roku 397 – sídlo biskupstva (pápež ho

---

⁸³ PETER RATKOŠ: *Veľkomoravské legendy a povesti*. Bratislava : Tatran, 1977, s. 76.

v tom roku nezriaďoval, iba vymenoval Vichinga). Pred rokom 898 bola Nitra jediným písomne potvrdeným sídlom biskupstva. Nikde, ani v sťažnosti bavorských biskupov, sa nespomína iné sídlo.⁸⁴ Počas návštevy Nitry 30. júna 1995 to napokon vtedajší pápež, dnes už sv. Ján Pavol II., vyjadril jednoznačne: „Som vďačný Pánu Bohu a som rád, že som mohol prísť do staroslávnej Nitry, ktorá je Betlehemom kresťanstva na Slovensku. Nitra nám hovorí o prvom tisícročí. Tu neďaleko stál prvý kresťanský kostol v stredo-východnej Európe. Tu sa od roku 828 pšeničné zrno stáva v Eucharistii Telom Krista, ktorý v sebe zjednocuje všetkých, čo ho s vierou prijímajú. Preto som túžil navštíviť Nitru. Ešte za života sv. Metoda tu bola zriadená diecéza. Katedrálny chrám, ktorý sa vypína nad mestom, je jedným z najstarších biskupských sídiel medzi slovanskými národmi.“⁸⁵

Nitra sa v tamtých časoch skladala z piatich opevnených osád a dvadsiatich trhovísk, pričom za hranicami mesta sa nachádzali ďalšie osady: Chrenová, Lupka, Branč, Vráble, Zlaté Moravce, Čierne Kľačany. V meste a na okolí stálo niekoľko kostolov: v Nitre (minimálne dva kostoly), v Párovciach, v Nitrianskej Blatnici, Lupke, na Zobore, v Kostoľanoch pod Tribečom.

V roku 886, rok po smrti sv. Metoda a počas neprítomnosti kráľa Svätopluka,⁸⁶ vyhnal nitriansky biskup Viching s pomocou nemeckého vojska asi dvesto Metodových žiakov, kňazov a diaconov, výkvet vtedajšej slovenskej inteligencie, a asi taký istý počet ich ostal a ukryl sa najmä na severovýchode. Táto udalosť sa závažne zapísala do dejín slovenského národa, ale aj ostatných slovanských národov. Predpokladáme, že „doma“ ostal Gorazd, ostatní najbližší Metodovi spolupracovníci – Kliment, Naum,

⁸⁴ MARIAN VALAŠÍK: *Nemecká lož o našich dejinách*, s. 37.

⁸⁵ VILIAM JUDÁK a kol.: *Kolíška kresťanstva na Slovensku : Nitriansky hrad a Katedrála sv. Emeráma v premenách času*. Nitra : Biskupský úrad v Nitre v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV, Arte Libris, 2011, s. 11.

⁸⁶ Priamy zásah Svätopluka pri vyhánaní Metodových žiakov po smrti arcibiskupa nie je preukázaný.

Sáva (Laurinec) a Angelár – odišli. Vyhnancoz odviezli židovskí obchodníci do Benátok a tam ich predali. Nie však do otroctva. Ocitol sa tam vtedy muž byzantského cisára a ten ich vykúpil. Odviezol ich do Carihradu a tu ich cisár Bazil znovu uviedol do ich hodností, či už kňazov, alebo diakonov, a postaral sa o nich. Tak prebehla prvá nútená emigrácia výkvetu nášho národa. Slovenskí vzdelanci posilnili slovanské národy na juhu a východe, pretože doma ich prenasledovali.

Napriek dávnej úcte schválenie sviatku sv. Cyrila a Metoda na deň 14. marca dosiahla u pápeža až Mária Terézia v roku 1777. Prvý raz sa tento sviatok slávil v Ríme v roku 1863 – aj vďaka angažovanosti hudobného génia Francisca Lista. Toho si ako Liszta Ferencu privlastňujú Maďari a ako Franza Liszta Nemci.

Sídlo i hrob arcibiskupa sv. Metoda sú a ešte nech ostanú neznáme. Nevieme: je Metodov hrob v Devíne? Úvahy o sídle Metoda (a následne aj Gorazda) ovplyvňuje aj nález pyxidy (schránky na šperky a kadidlo, relikvie či Eucharistiu) v Čiernych Kľačanoch pri Zlatých Moravciach v roku 1974. Ide asi o jeden z darov, ktoré priniesla misia solúnskych bratov. Podľa Titusa Kolníka mohla slúžiť aj ako schránka na relikvie sv. Klimenta. Keďže pyxidu, ako artefakt patriaci cirkevnému hodnostárovi, našli školáci vo výkope pre vodovodné potrubie neďaleko rozkopaného cintorína z 9. až 10. storočia – mohol byť na tom cintoríne pochovaný niektorý z Metodových žiakov, ktorý opatroval pyxidu.⁸⁷ Pri odpovedi na otázku, prečo sa pyxida nenašla v Nitre, ale pri Zlatých Moravciach, zvažuje Titus Kolník, že ju z Nitry odniesli v období pohnutých udalostí prenasledovania Metodových kňazov a mohla sa tak ocitnúť v držbe tých príslušníkov staroslovenského obradu, ktorí neodišli, ale uchýlili sa do podhorských oblastí na sever a východ od Nitry. Prečo by to nemohol byť práve Metodov obľúbenec – sv. Gorazd? Nesvedčí premenovanie niekdajších Kňazíc, ktoré sú písomne doložené v roku 1075 aj s kostolom, na Žitavany, o úsilí prekryť naše najstaršie dejiny?

---

⁸⁷ MARIAN VALAŠÍK: *Nemecká lož o našich dejinách*, s. 65.

Pokiaľ ide o sv. Gorazda, rodáka z Močenka, len niekoľko kilometrov od Nitry, jeho povýšenie na spolupatróna Slovenska, popri Sedembolestnej Panne Márii, sa neudialo len pre nedostatok vôle slovenských biskupov. A jeho osud? Je možné, že spolu s Metodom ho pri návrate z Ríma zajali a väznili franskí biskupi. Ujal sa po smrti Metoda vedenia byzantskej misie? „Bulharská legenda“ hovorí o jeho odstránení z biskupského stolca a väznení. Nespomína však, že by bol vyhnaný z územia Slovenska ako Kliment, Naum či Angelár. Je preto možné, že u nás prežil Vichinga a keď umrel, pochovali ho s pyxidou v Čiernych Kľačanoch. Dokonca je možné, že Metodovi žiaci uchovávali v pyxide zvyšky Metodových kostí po tom, ako hrob rozmetali vichingovci, a keď zomrel ten spomedzi nich, koho určil sv. Metod za svojho nástupcu, považovali jeho hrob za najistejšie miesto pre Metodove relikvie. Podľa jedných bol Gorazd po vpáde Maďarov nútený utiahnúť sa do zahraničia, do Čiech, Poľska alebo Bulharska. Podľa iných sa jeho ostatky nachádzajú v katedrále v Berate (Albánsko), ktorý sa kedysi nazýval Belgrad alebo Belograd, spolu s ostatkami Angelára.

A čo sa dialo po Svätoplukovej smrti (894)? Posledným spoločným vládcom Slovenov nitrianskych, moravských a potiských bol Svätoplukov syn Mojmir II. Ten doplatil na zradu spojencov. Zradný Viching ako nitriansky biskup zničil Metodovo dielo a prispel k rozvratu kráľovstva. Keď odišiel od Svätopluka, nakriatol franského/nemeckého Arnulfa a na jeho pozvanie prvý raz „nazreli“ do našich chotárov Turci – starí Maďari. Lenže Svätopluka, ktorý vtedy ešte žil, nikdy neporazili. A dlho im úspešne odolával aj Mojmir II. V roku 896 sa však udiali dve veci: potiskí Sloveni uzavreli s Maďarmi dohodu a tí na jej základe mohli vstúpiť do Potisia. Svätopluk už nežil, ale – podľa Anonyma – práve on „predal“ svoju krajinu za bieleho koňa. Toto sú maďarské mýty o „honfoglalási“, teda „zaujatie vlasti“, ktorého obraz zdobí maďarský parlament: Maďarov vítajú akísi slušne odetí neidentifikovatelní ľudia (už chyba iba deň

a hodina, kedy sa to stalo). V tom roku, možno práve pod vplyvom nového suseda, uzavrel Mojmir II. mier s Arnulfom, už rímskym cisárom (896 – 899). Po jeho smrti v roku 899 prišli na Mojmirovo pozvanie pápežskí legáti a v roku 900 písali nemeckí arcibiskupi ponosy pápežovi.

Tieto listy nemeckých arcibiskupov, salzburského Theotmara a mohučského Hatha, sa zachovali. Protestovali v nich proti krokom pápeža Jána IX., ktorý bez konzultácie s nimi povolil zriadenie slovenských diecéz. Stade vieme, že Sloveni/Slováci žili okolo roku 900 aj v Panónii a Nemci všade tam vykonávali aj svetskú správu, a že... „teraz sa Sloveni skrývajú v skrýšach a hradoch, čím sa stali pre šíriteľov kresťanstva a vyberačov daní z Bavorska neprístupní. Ale my ich budeme považovať za svojich poplatníkov a či už chcú, alebo nechcú, budú podrobení našej ríši.“ Arcibiskupi označili náboženstvo Slovenov za neverecké. „Nijako totiž neveríme tomu, že by bolo od Svätej apoštolskej stolice pochádzalo niečo prekrútené,“ napísal Theotmar, ktorý sa v roku 907, ešte pred porážkou Bavorov pri Bratislave, vzdal cirkevnej správy u nás a v tom istom roku, 4. júla, v bitke, do ktorej išiel aj s biskupskou berlou, zahynul.

Sloveni/Slováci neostali Nemcom nič dlžní, vyhánali nemeckých kňazov a kráľovských vyberačov daní. Vyjadrovali silný odpor proti Nemcom, vysmievali sa im, používali ľsti – aj sa preobliekali za Maďarov a vyhrážali sa im. Rozširovali, že Nemci s Maďarmi majú pohanské zvyky a že dali Maďarom peniaze, aby napadli Taliansko. Slováci sa cítili mocní a ich odpor sa nedal zlomiť nemeckou vojenskou mocou. Nemci na ich zlomenie potrebovali pomoc Maďarov, ktorú im zrejme navrhol Viching.

Okolo Mojmirá II. asi stáli silní duchovní vodcovia na čele s Gorazdom a myšlienka obnovy cirkevnej provincie bola zaiste jeho. Nástupca Svätopluka vyčerpaný ustavičnými vojnami s Frankami (a bratom Svätoplukom II.) a nimi pozvanými starými Maďarmi, odkázaný len na svoje vlastné sily (dodajme, že od neho odskočili Česi aj Vislania), nepúšťal sa do boja, ktorý nemal

výhľady na úspech, a chcel svoj národ zachrániť od úplného vykrvácania v nerovnom zápase. Za svojej desaťročnej vlády neraz dokázal, že bol múdry vládár, a iste aj v týchto rozhodujúcich chvíľach vykonal to, čo uznal za najmúdrejšie. V roku 906 už ríša Mojmíra II. nebola samostatným štátom, lebo Maďari v tom roku tiahli do boja proti Sasom na pomoc slovanským Glomačom cez územie Slovenska. To zaiste múdre slovenské ženy poradili svojim synom a mužom: „Ustúpme do hôr, váš život je nám milší ako kus rovnej zeme pri Dunaji.“

Slovensko stratilo centrálnu vládu, zhruba jedno storočie tu nevládol nikto, prechodne Poliaci a Česi. Nestratilo však svojho ducha a svoju reč. Slovenčina má veľa, okolo 150 nárečí: skoro v každej doline sa rozpráva ináč, ale každý každému rozumie, pretože máme spoločnú slovenskú identitu. Slovenské dejiny sa po 12. – 13. storočí zväčša udiali bez jedného spoločného centra, akým bola dovtedy Nitra. Nepísanú históriu nahradili zachované spevy, zrejme vďaka igricom: „Nitra milá Nitra, ty slovenská mati...“ alebo „Stála bitka stála, za Štefana kráľa“, ktorú zaznamenal aj Ján Kollár v *Národných spievankách*.⁸⁸

7 SLOVENSKÍ SVÄTICI

O význame Nitry „v prechodnom období“, to znamená od roku 907 do roku 997 (rok opásania veľkovojuvodu Vajka/Štefana mečom v Bíni Nitranom Poznanom a Huntom/Hontom),⁸⁹ svedčí

---

⁸⁸ Porov. EVA FORDINÁLOVÁ: Kto vlastne zachránil stredoveký uhorský štát. Máme dosť pádných dôvodov pozorne načúvať, čo nám dejiny rozprávajú. In: *Slovenské národné noviny*, roč. 36, 11. decembra 2021, č. 25, s. 5.

⁸⁹ Hodál delí prechodné obdobie na štyri časové úseky: prvým časovým úsekom sú roky 907 – 955, od pádu „Veľkej Moravy“ až po porážku Maďarov pri Lechu, počas ktorého bolo Slovensko javiskom maďarských nájazdov, politicky však bolo akoby *res nullius*, na seba ponechané; druhým časovým úsekom sú roky 955 – 998, keď Slovensko patrilo pod českú zvrchovanosť; tretím sú roky 998 – 1018/1025, keď patrilo pod

fakt, že sa vyskytuje v najstaršej uhorskej legende *Život svätých pustovníkov Svorada vyznávača a Benedikta mučeníka*, ktorú napísal päťkostolský biskup Maurus (možno nitriansky rodák). Vznikla najmenej 15 rokov pred predpokladanou kanonizáciou Svorada-Andreja a Benedikta (1083), ako slovenských – nitrianskych svätcov, ktorí sú patrónmi Nitrianskej diecézy.⁹⁰ A hádam ešte dôležitejšie je, že s Nitrou sa spájajú v podstate všetci najstarší uhorskí (nie však maďarskí!) svätci, s ktorými sa po smrti kráľa Štefana (1038) „rozsypano vrece“. Život či smrť viacerých spomedzi nich sa viaže na Slovensko: Gerard, Bystrík, Svorad-Andrej, Benedikt, Astrik, Imrich, Ladislav, Maurus.

O Bystríkovi, ktorý sa narodil asi v roku 1003, sa predpokladá, že absolvoval učilište sv. Hippolyta na Zobore, založené ešte v svätoplukovských časoch Nitravy. V tomto učilišti žili pokračovatelia sv. Metoda a sv. Gorazda a usilovali sa o šírenie staroslovenskej liturgie. Okrem sv. Bystríka k nim patrili aj sv. Astrik, spomínaní sv. Svorad-Andrej, sv. Benedikt či sv. Maurus.

Podľa F. V. Sasineka kráľ „Belo I. (1060 – 1063) bol priateľom slovenskej východnej cirkvi tak, že od carihradského cisára Konštantína Monomacha obdržal i korunu.“ Ide o Monomachovu korunu, ktorou korunovali nitrianske kniežatá a ktorú vykopali v roku 1860 v Kliši pri Nitre. V roku 1074 Nemci obžalovali kráľa Gejzu I. (na dobovom obraze označený cyrilikou ako „Kralis Tourkias“) u pápeža Gregora VII. z orientalizmu: prijal totiž „svätoštefanskú“ korunu od byzantského cisára Michala VII. Na synode v Sabolči v roku 1092 vydal kráľ, budúci svätý Ladislav, nariadenie, že „tí príslušníci latinského obradu, ktorí sa nedržia uhorských, to znamená východných zvykov, budú z krajiny vykázaní“. Titus Kolník tvrdí, že

---

poľskú moc; štvrtým je rok 1018/1025 – 1030, keď patrilo pod maďarskú moc. (JURAJ HOĐÁL: *Kostol kniežaťa Privinu v Nitre : 830 – 1930.*)

⁹⁰ RICHARD MARSINA: *Legendy stredovekého Slovenska*, s. 16.

Polosloven Belo III. (1171 – 1196), mimoriadne nadaný štátnik a vojvodca aj vďaka desaťročnému pobytu v Byzantsku, do smrti ostal údom byzantskej cirkvi. V roku 1243 pápež Inocent IV. bulou potvrdil, že súhlas Hadriána II. a Jána VIII. vykonávať bohoslužby v slovenskom jazyku ostáva v platnosti.

Arpádovský štát bol teda viacjazyčný a s dvoma cirkevnými obradmi: Metodovým slovenským a Vichingovým latinským. Králi boli naozaj „uhorskí“: nevedeli po maďarsky. Vedel o tom svoje F. V. Sasinek: „Ačkoľvek dejepisne zistené je len o kráľovi Žigmundovi, že okrem iných jazykov hovoril i kumánsky (maďarsky), a o kráľovi Matejovi, že znal i maďarsky, predsa tento nemal dvor maďarský, ale český; vydal nielen veľký počet listín českých, ale i listinu glagolskú. Dosť sa Viliam Fraknoi (do roku 1874 Viliam Frankl), rodák z Mojmíroviec, katolícky biskup, tajomník Uhorskej akadémie vied) nachodil po archívoch domácich a zahraničných, ale nikde nenašiel ani riadočka maďarského po kráľovi Matejovi.“⁹¹

Stúpencov „starej viry/viery“ podriadili cez vikárov latinským biskupom. Zásľuhu na tom má mladšia vetva Arpádovcov, ktorá na rozdiel od staršej podporovala východné kresťanstvo. Zlom v prospech latinčiny nastal až po vymretí Arpádovcov a nástupe Anjouovcov na uhorský trón. Arpádovský štát bol teda viacjazyčný a s dvoma cirkevnými obradmi: Metodovým slovenským a latinským.

Jeden z našich najstarších svätcov Mojsej Uhrín – Mojžiš Uhorský – sa narodil v roku 983 na východnom Slovensku. Zomrel v roku 1043 (päť rokov po Štefanovi) a jeho ostatky sú uložené v kyjevskej Pečorskej lavre. Smieme predpokladať, že bol žiakom či odchovancom tých Metodových učeníkov/kňazov, ktorí sa po Vichingovom zlovestnom čine zachránili na východnom Slovensku, kde sa napokon „stará (Metodova) vira“ zachovala až do 17. storočia? Alebo jeho osud súvisel s viacerými Arpádov-

---

⁹¹ FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV SASINEK: *Slováci v Uhorsku*, s. 26.

cami, ktorí boli najmenej spolovice Slovenmi-Kyjevčanmi? Podľa legendy sa Mojsej v Poľsku zapáčil významnej žene z bližšieho okruhu Boleslava Chrabrého, ktorá sa za neho chcela vydať. On to však odmietol, pretože chcel prežiť svoj život ako mních. V súvislosti s jeho menom „Uhrin/Uhorský“ je zrejme namieste otázka, či to znamená „Maďar/maďarský“, alebo „Sloven/slovenský“. Keďže v čase jeho narodenia, ale ešte ani v čase jeho smrti nebolo východné Slovensko pod správou starých Maďarov/Turkov (tí sa ku Karpatom dostali až za čias sv. Ladislava v rokoch 1077 – 1095), nepotvrdzujú sa aj tak už uvedené slová F. V. Sasineka, že Uhorsko tu bolo pred Maďarmi?

Ale svätým zrejme bol aj Svätopluk. Kňaz-historik Marek Vadrna našiel v Rakúskej národnej knižnici dokument, tlač z roku 1655: *Menológium svätých, blažených a preslávených mužov benediktínskeho rádu*,⁹² v ktorom je Svätopluk označený za svätého. Autorom zoznamu je prior kláštora vo švajčiarskom Weingartene Gabriel Bucelin (zomrel v roku 1681). Mních Bucelin napísal: „Na sviatok sv. Petra a Pavla zamestnaný poľovačkou chcel [Svätopluk] od Metoda, aby oddialil bohoslužby až po jeho návrate a ten ich odkladal, ako dlho to len bolo možné. No ako sa priblížilo popoludnie, začal ich slúžiť. Tým natoľko zapôsobil na Svätopluka, že by bol po jeho príchode skoro už ku koncu bohoslužieb vykonal strašný zločin a vlastnou rukou zavraždil miništranta, keby mu v tom nezabránili dvorania. [Arcibiskupovi] prikázal opustiť kráľovstvo, [a potom] spoločenstvo veriacich dalo Svätopluka do kliatby a od toho dňa zažíval rôzne pohromy, čo tak znepokojilo kráľovho ducha, že odsúdil svoje zločiny, a predovšetkým to, čoho sa dopustil voči apoštolovi zo svojho kráľovstva a voči sebe. Bez toho, aby niekto o tom vedel, zostúpil z koňa a odišiel do veľmi hustého lesa. Ale aby nikto neprišiel ani len na stopu jeho úteku, zabil koňa mečom a kráľovskými

---

⁹² MAREK VADRNA: *Obraz kráľa Svätopluka I. v českých kronikách*. In: MARTIN HOMZA et al.: *Svätopluk v európskom písomníctve : štúdie z dejín svätoplukovskej legendy*. Bratislava : Post Scriptum, 2013, s. 279.

rukami a potom meč ukryl v zemi. [Nato] v najväčšej chudobe porovnával, čo stratil úplným odvrhnutím pozemského života pre Nebeské kráľovstvo. [Stal sa mníchom] a veľkou prísnosťou života sa očisťoval od zločinov predošlého života [a] všetci ho pokladali nielen za počestného, ale veľmi rýchlo za svätého. Nakoniec zomrel, aby vzdal Bohu slávu [a] svätému Stvoriteľovi odovzdal svoju svätú dušu.“ Bucelin tituluje Svätopluka ako „kráľa- mnícha vyznávača“ („rex monachus confessor“) a uvádza ako deň jeho sviatku 16. marec.

O svätom Svatokopovi-Svätoplukovi, ktorý je údajne pochovaný v nitrianskom Chráme sv. Emeráma, písal aj historik Samuel Timon (1675 – 1736). Iný, menej uznávaný historik Jozef Hložanský (1836 – 1876) napísal, že Svätopluk je pochovaný pod prekrúteným menom sv. Zoerardus Andreas, teda sv. Svorad-Andrej. Rastislav je svätý iba v Pravoslávnej cirkvi (paradoxne ako „Rostislav“) od roku 1994.

Pokiaľ ide o Svätopluka, pozoruhodné štúdie z dejín svätoplukovskej legendy sú v knihe *Svätopluk v európskom písomníctve*.⁹³ V inej pozoruhodnej knihe (*Murices Novae alebo Nové ostne*) prináša prof. Martin Homza viacero argumentov, na základe ktorých možno považovať Svätopluka za nasledovníka Pribinu. Zrejme platí, že vládcovia pochádzajúci z Nitry po Pribinovi by mali byť „Pribinovcami“. Veď základ osobitého vývoja východo-strednej Európy v ranom stredoveku nepoložil ani Svätopluk a iste nie Štefan, ale „Pribina a jeho ľudia“.⁹⁴ Svätopluk je teda ak už nie pokrvným dedičom Pribinu, tak zaiste je jeho dedičom duchovným, ideovým. Pokrvným príbuzným Mojmíra I. určite nebol, narodil sa a vládol z Nitry, kde Mojmír I. nikdy nebol. Svätopluk získal od Pribinu a Kocela – a nie od Mojmíra I. – „viac, ako si dnes vôbec dovoľujeme pod vplyvom aktuálnej

---

⁹³ MARTIN HOMZA et al.: *Svätopluk v európskom písomníctve : štúdie z dejín svätoplukovskej legendy*.

⁹⁴ MARTIN HOMZA: *Murices Novae*, s. 239.

dominancie česko-(moravských) naratívov o Veľkej Morave hovoriť“.⁹⁵

S Nitrou sa spája aj život ďalších svätcov, sv. Imricha a najmä sv. Ladislava. Dokumentuje to legenda *Život uhorského kráľa svätého Ladislava*, ktorej vznik sa kladie do čias po kanonizácii sv. Ladislava (1192), do prvých rokov 13. storočia.

8 POSLEDNÉ NITRIANSKE ÚDELNÉ KNIEŽA ALMOŠ/ALMUS ZOMREL V ROKU 1127

„Je nepopierateľné, že Nitra (rovnako ako napríklad Bratislava alebo Zemplín) po páde Veľkej Moravy nielenže nezanikla, ale nestratila ani úlohu krajinského centra, zostala strediskom administratívy, vojenstva, náboženstva, obchodu, výroby, poľnohospodárstva,“ konštatuje Pavel Dvořák.⁹⁶ V Nitre ešte dlho vládli slovenskí vojvodcovia a po nich od konca 10. storočia (okrem rokov 1001 – 1030) arpádovské kniežatá. Okolo roku 1083 (alebo 1100?) bolo obnovené Nitrianske biskupstvo, v roku 1248 sa Nitra stala kráľovským mestom, no o štyridsať rokov neskôr kráľ mesto a hrad daroval nitrianskym biskupom. Ako biskupské sídlo bola Nitra naďalej významným centrom.

Muži z popribinovsko-posvätoplukovskej, arpádovskej Nitry boli hlavnými aktérmi viac-menej definitívneho spojenia Nitavy – územia s hradmi pod horami – so Zadunajskom.⁹⁷ Stalo sa tak 14. marca 1074 po bitke pri Mogyoróde. Tú Nitran Gejza

---

⁹⁵ *Tamže*, s. 121 – 122.

⁹⁶ PAVEL DVOŘÁK: *Stopy dávnej minulosti 4*, s. 24.

⁹⁷ „Hranice Nitrianskeho kniežatstva siahali na východe až po Slanské vrchy a Zemplínske vrchy a na juhu na územie dnešného Maďarska, ohraničené Novohradskými vrchmi, Bukovými horami a Tisou, v úseku medzi ústím Slanej a Bodrogu. Nitrianske kniežatstvo bolo v každom období rozľahlou krajinou, nie iba oblasťou v okolí Nitry“. Pozri PAVEL DVOŘÁK: *Stopy dávnej minulosti 4*, s. 25. Dodajme, Slovensko bolo Nitra, Nitrava.

s bratom Ladislavom (budúcim svätým) vyhrali a na celé storočia – do roku 1920 – „pripojil Zadunajsko k Nitrave“ s jej bielym dvojramenným krížom na červenom poli, pričom ruka držiaca tento erb patrila práve sv. Ladislavovi.

Nitra sa spomína vo všetkých stredovekých kronikách, predovšetkým v *Obrázkovej kronike* a v *Spiškosobotskej kronike*. Tu⁹⁸ je prameň informácií o osude Vasiľa/Vazula, sídliaceho v Nitre, ktorého zrejme dala oslepiť Gizela, druhá manželka kráľa Štefana, aby sa nestal nástupcom Štefana na kráľovskom tróne. Stal sa ním Nemeč Peter, ktorý veľmi potieral staré tradície vrátane náboženských, až ho napokon v roku 1046 zavraždili. Vodcom povstania proti Petrovi bol Vata a postavili sa za neho aj zástancovia grécko-slovenského obradu, zároveň však aj nekonvertovaní šľachtici žijúci v Zadunajsku a v Potisí, ktorí odmietali pokresťančovanie.

Oslepený Nitran Vasiľ mal troch synov, ktorí unikli do Kyjevskej Rusi: najstarší Levente, ktorý potom spravoval Nitrianske údelné kniežatstvo/Nitravu do roku 1046, Ondreja I., ktorý bol kráľom v rokoch 1046 – 1060, a Bela I., kráľa v rokoch 1060 – 1063. Po Belovej smrti sa stal kráľom Ondrejov syn Šalamún vďaka podpore svokra, nemeckého cisára Henricha IV. (1056 – 1106). Gejzu a jeho brata Ladislava vyhnal Henrich IV. do Poľska, kde požiadali o pomoc poľského Boleslava II. Ten potom zveril Nitrianske kniežatstvo do správy Gejzovi. Keď Šalamún porušil podmienky mieru a zaútočil na Gejzu, Gejzovi sa podarilo opevniť v Nitre. Tu na neho čakal jeho brat Ladislav s celou armádou, ktorú mu poskytli poľskí a českí príbuzní. Po 14. marci 1074 (po víťaznej bitke pri Mogyoróde) Gejzu korunovali za uhorského kráľa korunou z Byzancie, ktorej sa dnes paradoxne hovorí „svätoštefanská“. Gejza v roku 1075 založil a bohato obdaroval benediktínske opátstvo v Hronskom

---

⁹⁸ JÚLIUS SOPKO: *Kroniky stredovekého Slovenska : stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Budmerice : Rak, 1995. 383 s.

Beňadiku s jasne slovenskými koreňmi. Po Gejzovej smrti v roku 1077 nastúpil na trón Ladislav I. Svätý. Keďže ten nemal synov, jeho nástupcom sa mal stať brat, nitriansky Lampert, staršiemu synovcovi Kolomanovi s telesným postihnutím predurčil cirkevnú dráhu a mladšiemu Almošovi (podľa F. V. Sasineka Almusovi) malo pripadnúť Chorvátsko. Tam bola manželkou kráľa Zvonimíra Ladislavova sestra Helena. Keď začiatkom roka 1091 zomrel chorvátsky kráľ, dosadil Ladislav na toto miesto Almoša. Almošovou matkou bola byzantská kňažná Synadene a za manželku si vzal Predslavu, dcéru kyjevského veľkokniežaťa Sviatopolka Izjaslaviča. Spolu mali tri deti: Adelajdu, Bela II. a Hedvigu. Keď si Chorváti zvolili za kráľa Petra Svačića, Almoš sa vrátil do Nitry, kde vládol ako knieža v rokoch 1095 – 1108. Ladislav mal dlhý život, po smrti Lamperta (v roku 1095) rozhodol, že jeho nástupcom bude Almoš, s čím sa nechcel zmieriť jeho brat Koloman.

Keď 29. júla 1095 kráľ Ladislav zomrel, bratia Koloman a Almoš sa dohodli: Koloman sa stal kráľom a Almoš nitrianskym kniežaťom. Práve v tom čase prežila Nitrava obdobie križiackych výprav, ktoré pápež Urban II. vyhlásil na synode v Clermonte 27. novembra 1095 ako „svätú vojnu“ proti moslimom. V roku 1096 tiahla cez Uhorsko prvá križiacka výprava a v júni pritiahli križiaci vedení Folkmarom z Orléansu, drancujúc cestou z Porýnia židovské obce, až k Nitre. Tu sa stretli v boji s Almošovým kniežacím vojskom a utrpeli porážku. Traduje sa, že nitrianski roľníci, slovenské obyvateľstvo, sa postavilo na ochranu židov a križiakov rozprášilo. Tento čin charakterizoval celé storočia slovensko-židovské vzťahy.

K prvej vážnej roztržke medzi Almošom a Kolomanom došlo o dva roky: ich vojská však odmietli proti sebe bojovať. Príčinou ďalšej roztržky bola chuť kráľa Kolomana zabezpečiť trón pre svojho syna Štefana, čím sa cítil Almoš, ako nitrianske knieža, ktoré podľa starého zvyku dedilo trón, poškodený. Preto sa rozhodol hľadať pomoc v cudzine. V lete 1105 utiekol do Passau

k nemeckému cisárovi Henrichovi V. Zbytočne. Na ďalší rok (1106) hľadal pomoc v Poľsku u švagra Boleslava III., s ktorého vojskom potom vpadli do Uhorska, ale s bratom Kolomanom sa zase zmierili. O niekoľko mesiacov odišiel Almoš na púť do Jeruzalema a po návrate založil kláštor v Demeši. Na jeho slávnostné vysvätenie v lete 1108 pozval aj kráľa Kolomana, ktorý prišiel aj napriek obave, že sa ho Almoš bude chcieť počas slávnosti zbaviť. Keď Almoš potom opäť hľadal pomoc u nemeckého cisára Henricha V., na jeseň 1108 došlo k bitke pri Bratislave a k zmiereniu Kolomana s Almošom. No Koloman už Almošovi nevrátil Nitrianske kniežatstvo. Na jeseň 1108 dal Almoša a jeho malého syna Bela zajať, prikázal oboch oslepiť a malého Bela dokonca aj vykastrovať. Koľkože to bolo oslepených v nitravských dejinách? Rastislav, Vasil', Almoš, budúci kráľ Belo II. ...

Slepý Almoš sa potom zdržiaval v demešskom kláštore, a tak sa dejiny nitrianskych kniežat definitívne skončili. Almošovi sa v roku 1126 podarilo utiecť z Uhorska do Byzancie, kde žil pod ochranou cisára Jána II. Komnena, ktorého manželkou bola dcéra Ladislava I. Priska, Almošova sesternica. V Byzancii žil pod menom Konštantín. V roku 1137 dal jeho syn, kráľ Belo II. Slepý, otcove telesné pozostatky pochovať v stoličnobelehradskej kráľovskej hrobke. Aj keď sa Almoš nestal uhorským kráľom, predsa len všetci arpádovskí králi počnúc Belom II. boli potomkami Nitrana Almoša/Almusa.

Slovenský národ ako historický národ bez vlastného štátu mal svoju kultúru zakorenenu v kresťanskej duchovnej kultúre. Cirkev – napriek nesúhlasu našich oživovateľov pohanských zvykov – je dodnes oporou národného života. Stačí len pripomenúť rok 1977, keď vďaka mnohým rozhladeným Slovákom a pápežovi Pavlovi VI.⁹⁹ sa Slovensko stalo samostatnou cirkevnou

---

⁹⁹ Je pozoruhodné, že tento pápež 8. júla 1969 daroval svoje vlastné biskupské insígnie Jánovi Ch. Korcovi, ktorý sa po prepustení z väzenia dostal do Ríma. Tieto insígnie sú dnes v Diecéznom múzeu

provinciou.¹⁰⁰ Prvý krok k vlastnému štátu. Cirkevné štruktúry v stredoveku slúžili štátu. Farnosti stáli na začiatku existencie obcí, ktoré žijú dodnes. Vďaka matrikám sa založila evidencia obyvateľov, dnešných „občanov“. Vinou nežičlivých storočí však najstaršie záznamy nepresahujú hranicu stredoveku. Nemožno zabudnúť ani na duchovnú prácu vrátane opisovania kníh a zaznamenávania dejín, ale aj zúrodňovanie pôdy, vysušanie močiarov či stavebnú činnosť mníchov.

9 NITRA V ČASOCH UHORSKÝCH A ČESKO-SLOVENSKÝCH

Nitra bola kľúčom k ovládnutiu krajín na oboch brehoch Dunaja, a tým aj ku kráľovskej korune Svätoplukovej, Štefanovej i Gejzovej. Nitra prispela k uchovaniu slovenskosti väčšmi než si to uvedomujeme a len zlý osud nedoprial, aby bola v súčasnosti slovenským hlavným mestom. Najstaršia tradícia spájaná s Nitrou je sídlo biskupa na Zobore z roku 251, o čom sa píše len výnimočne.¹⁰¹ Podľa Vuruma založila (alebo len obnovila?) Nitrianske biskupstvo Fritigil v roku 397. A podľa prajného výkladu biskupstvo, na ktoré bol dosadený Viching (ako pomocný biskup?) v roku 880, bolo podľa Richarda Marsinu obnovené v druhej polovici vlády kráľa Kolomana, „teda v rokoch 1105 – 1116, najneskoršie však v rokoch 1114 – 1116, no najpravdepodobnejšie už okolo roku 1110“.¹⁰²

Aj historik a biskup Viliam Judák¹⁰³ spomína kráľovnú Fritigil, ktorá je zachytená v životopise sv. Ambróza (zomrel

---

Nitrianskeho biskupstva na Nitrianskom hrade. Pozri VILIAM JUDÁK a kol.: *Nitriansky hrad a Katedrálly chrám – Bazilika sv. Emeráma*, s. 156.

¹⁰⁰ JÁN KOŠIAR: *Štyridsať rokov slovenskej cirkevnej provincie*. Bratislava : Lúč; Ústav dejín kresťanstva. Linea recta brevissima, 44. 40 s.

¹⁰¹ ANTON SEMEŠ: *Nie sme tu odočera*, s. 81.

¹⁰² RICHARD MARSINA: *Obnovenie Nitrianskeho biskupstva*. In: *Nitra v najstarších dokumentoch a písomnostiach (do konca 13. storočia)*, s. 42.

¹⁰³ VILIAM JUDÁK a kol.: *Kolíška kresťanstva na Slovensku*, s. 18.

v roku 397). Žiadala biskupa „pre svoje územie“, spochybňuje však historické podloženie vo vzťahu k Nitre. Nespoľahlivé sú podľa neho údaje o nitrianskom biskupovi Alkuinovi,¹⁰⁴ ktorý mal spravovať Nitrianske biskupstvo v časoch pápeža Eugena II. (824 – 827). Pod čiarou uvádza, že zoznam biskupov nachádzajúci sa vo Vatikánskom tajnom archíve „Vescovi 26 Schedario Garampi 56 Indice 500“ na fóliách 164 – 170, uvádza biskupov v Nitre od biskupa Sunniasa cez Alkuina a Vichinga, Bystríka až po biskupa Erdödiho (1723). „Tieto údaje sú však prevzaté z neskorších prameňov, a preto nezaručujú historickú spravodlivosť počiatkových údajov.“¹⁰⁵

Nitrianske biskupstvo malo v uhorských časoch na čele aj Slovákov: sv. Bystríka v 11. storočí, Žigmunda Turza, Štefana II. Podmanického, Františka Turza a Františka Forgáča v 16. storočí, Juraja Pohronca Slepčianskeho v 17. storočí, Jozefa Klucha a Jozefa Vuruma v 19. storočí.¹⁰⁶

Biskup Juraj Pohronec Slepčiansky, ktorý pochádzal z chudobnej rodiny a vďaka svojmu nadaniu a usilovnosti sa vypracoval na nitrianskeho biskupa (a napokon uhorského prímasa), bol ako prvý Slovak aj uhorským vicekráľom. Nitrianskym biskupom a županom Nitrianskej stolice sa stal 18. apríla 1648. Ako biskup zabezpečil opravu Turkami zničeného nitrianskeho kostola a hradu a zachránil archív Nitrianskej kapituly. Slovak Juraj Pohronec Slepčiansky sa významne pričínil o zvrät v protitureckých vojnách na sklonku 17. storočia. Podieľal sa na viacerých diplomatických misiách, ale asi najdôležitejšia bola jeho misia do Poľska, kde dohodol vojenskú podporu poľského kráľa Jána Sobieskeho. Vďaka nemu sa Ján III. Sobieski rozhodol prísť na pomoc proti Tököliho rebélii na Slovensku a proti Turkom pri Viedni. Juraj Pohronec Slepčiansky poskytol

---

¹⁰⁴ POZRI SAMUEL TIMON: *Obraz starého Uhorska*, s. 39. (Alkuin = Alevinus)

¹⁰⁵ VILIAM JUDÁK a kol.: *Kolíška kresťanstva na Slovensku*, s. 472.

¹⁰⁶ VILIAM JUDÁK a kol.: *Nitriansky hrad a Katedrálny chrám – Bazilika sv. Emérána*, s. 20 – 21.

Habsburgovcom obrovské finančné prostriedky a už vtedy začal budovať „Svätú Ligu“, ktorej strategickým cieľom bolo vytlačiť Turkov z Európy. Aj vďaka nemu Viedeň 11. septembra 1683 vydržala útok dvestotísícovej armády veľkovezíra Kara Mustafu. Aj preto mnohí nazývali túto udalosť zázrakom pri Viedni a bitkou o Európu. Pozornosť – možno sochu práve v Nitre – si zaslúži Pohronec Slepčiansky aj za záchranu *Nitrianskeho kódexu*, ktorý podľa niektorých názorov ako ostrihomský arcibiskup daroval nitrianskej hradnej katedrále. Podľa Jaroslava Nemeša však väčšie zásluhy na jeho záchrane má Pavol Bornemisa (nitriansky biskup v rokoch 1557 – 1579).

Maďari dobre poznali postavenie Nitry v slovenských dejinách, a preto práve sem umiestnili FEMKE, Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület/Hornouhorský maďarský vzdelávaci spolok – maďarizačný spolok s celoslovenskou pôsobnosťou, ktorého poslaním bolo presadzovať asimilačnú národnostnú politiku voči slovenskému obyvateľstvu na základe ideológie jednotného maďarského politického národa a maďarského národného štátu. Vznikol 20. novembra 1883 a pôsobil do roku 1919. „Živil“ sa majetkom po zatvorenej Matici slovenskej. V tejto súvislosti je zaujímavé porovnanie názvov dvoch slovenských miest: Martin je odzadu Nitra(m).

Po roku 1918 – popri všetkých plusoch – Slovensko negatívne postihla „dehunganizácia“ slovenských dejín v záujme ich zjednocovania s českými. Viedla k utlmeniu úsilia o slovenský výklad uhorských dejín. Mali sme byť „husiti“ a nie Slováci. Preto sa uhorské dejiny dodnes interpretujú v maďarskom nacionalistickom duchu, ktorý vznikol „v pomätených hlavách maďarských nacionalistov v 19. storočí“, ako dejiny „latinského maďarského kráľovstva“. Zápas našich historikov, ako boli Juraj Papánek, Juraj Sklenár a Juraj Fándly v 18. storočí a po nich Franko V. Sasinek, Jonáš Záborský alebo aj Jozef Hložanský, ktorí viedli ďalší vedecký zápas proti jednostrannej interpretácii uhorských dejín, sa v roku 1918 náhle prerušil.

Pomerne málo sú známe udalosti z konca prvej svetovej vojny, keď sa Nitra vďaka osobnej angažovanosti Jozefa Tisu, tajomníka nitrianskeho biskupa Viliama Baňaniho, čoskoro zaraďuje medzi slovenské centrá. Koncom roka 1918 napísal Jozef Tiso do slovensko-maďarského týždenníka *Nitra* – po slovensky aj po maďarsky – článok „Účtujeme“. Dňa 9. decembra 1918, ako špirituál nitrianskeho biskupa, išiel do Rišňoviec dohodnúť s českým vojskom obsadenie Nitry. Biskup Baňani nestihol povedať ani áno, ani nie, Tiso dal zapriať do troch biskupských kočov a päťčlenná delegácia sa vydala na cestu. Veliteľ českého vojska ihneď vymenoval v Nitre Slovenskú národnú radu, v ktorej bol Tiso tajomníkom.¹⁰⁷

Významnou udalosťou, ktorá akoby „pamätala“ na nitriansku starovekosť, bola konsekrácia prvých troch slovenských katolíckych biskupov 13. februára 1921 v piaristickom Kostole sv. Ladislava v Nitre. Pri tej príležitosti Ján Ďateľ zložil báseň „Aleluja Slovákov“, v ktorej ospieval Nitru: „Nuž plesaj, Nitra, hviezda Alkiona / Ty ústred viery, dávnej slávy / Tá moc, čo žila niekedy v tvojom lône, / včul’ oživenie svoje slávi.“¹⁰⁸ Uvedenie mena Alkion bolo zrejme narážkou na biskupa Alkuina, ktorý mal spravovať Nitrianske biskupstvo v časoch pápeža Eugena II. (824 – 827).

Po prvý raz sa na pôde Československa (takto sa, bez spojovníka či pomlčky, ich použitie bolo dokonca úradne zakázané, menoval štát po prijatí ústavy 29. februára 1920) stali biskupmi Slováci pochádzajúci z nižších vrstiev. Niektorí biskupi maďarského pôvodu boli totiž v tom čase vypovedaní a nitriansky biskup Viliam Baňani opustil biskupstvo v roku 1919. Svätá stolica napriek tomu, že na Slovensku ešte neboli vyriešené hranice diecéz, vymenovala v decembri 1920 prvých troch biskupov: pre

---

¹⁰⁷ MILAN S. ĎURICA: *Jozef Tiso : 1887 – 1947 : životopisný profil*. Bratislava : Lúč, 2006, s. 80.

¹⁰⁸ *Tamže*, s. 91.

Nitru Karola Kmeťka (1875 – 1948) z Dolných Držkoviec pri Bánovciach nad Bebravou, pre Banskú Bystricu Mariána Blahu (1869 – 1943) z Liptovského Hrádku a pre Spišskú diecézu Jána Vojtaššáka (1877 – 1965) zo Zákamenného na Orave. Obrady biskupskej vysviacky prišiel vykonať prvý apoštolský nuncius Clemente Micara a spolukonsekrátormi boli dvaja biskupi z Prahy – Antonín Podlaha a Karel Kašpar. Na vysviacke boli prítomní štátni predstavitelia, zástupcovia kultúrnych a spoločenských organizácií z celej republiky. Hudobný skladateľ Mikuláš Schneider-Trnavský zložil na túto príležitosť omšu s názvom „Stella Matutina/Hviezda ranná“. Hlavy novovysvätených biskupov ozdobili mitry, ktoré vyšívali ženy vo Vajnoroch a Cíferi. Do výšiviek vložili nápis „Slovenským biskupom – národ slovenský. Hospodine, buď milosť Tvoja na nás nyní i vždycky!“¹⁰⁹

V roku 1933 sa v Nitre konali pribinovské slávnosti, ktoré „vyniesli na tribúnu národa“ Andreja Hlinku na úkor pražskej vládnej delegácie, čo malo zlé následky pre Nitru. V očiach Prahy sa Nitra stala nedôveryhodná až do konca spoločného štátu. Nitra, biskupské mesto, nemohla byť ani len sídlom kraja.

ZÁVER

Uviedli sme dôvody na vrátenie našim dejinám toho, čo im patrí: pomenovanie Nitry a jej postavenie v našich slovenských dejinách. V akejkolvek podobe. Isteže, Samuel Timon sa nemýlil: Nik nepreskúma všetko úplne.¹¹⁰ Podľa nášho terajšieho poznania je Nitra adekvátnym pomenovaním „karpatskej monarchie“ podľa Nitry/Nitravy, ktorej korene sú prastaré a má zázemie tak cirkevné, kráľovsko/kniežacie, poľnohospodárske, „kovové“ (stredoslovenské bane sú od nej vzdialené na deň jazdy koňmo), má aj teplé a liečivé pramene, vytvárajúce „kúpeľné“

---

¹⁰⁹ Pozri aj FRANTIŠEK VNUK: Sto rokov od vysviacky troch slovenských biskupov. In: *Kultúra*, roč. 24, 2021, č. 3, s. 5.

¹¹⁰ SAMUEL TIMON: *Obraz starého Uhorska*, s. 32.

zázemie. A ktorú ako budúce sídlo slovenského kráľovstva videl napríklad Jozef Hložanský.¹¹¹ Zrejme tade vedie cesta k jednému slovenskému – nitrianskemu príbehu. Veď z mnohých Samových potomkov azda mohla prúdiť jeho krv aj v nitrianskej kniežacej rodine, z ktorej poznáme Pribinu a Kocela, možno aj Svätopluka, lebo všetko sa dedí a z neba padá iba „rosa“.

Aj keď pre mnohých sú už všetky exonymá, teda cudzie pomenovania našich historických reálií, raz navždy dané, nebojme sa oprášiť či nanovo zaviesť a používať naše endonymá, pomenovania vlastné, vrátiť sa k názvom, ktoré sme mali, resp. mohli mať. Aj také, ktoré sa nepoužívali – veď kto už len používal pojem „Veľká Morava“ počas Svätoplukovho života? Zaslúži si to Nitra s Vanniom a s misionármi od sv. Petra z polovice 1. storočia, so „zuburským“ biskupom v 3. storočí, s biskupom Sunniasom vo 4. storočí, Nitra Samova v 7. storočí, Pribinova a Svätoplukova v 9. storočí, Nitra Štefanova a Vazulova v 10. storočí, Gejzova a Ladislavova v 11. storočí. Ale aj Nitra po zániku údelného kniežatstva po Almošovej smrti v roku 1127 (a či až po vymretí Arpádovcov?), Nitra so svojimi svätcami a biskupmi po roku 1110, s povedomím o jej slovenskej centrálnosti v podaní igrícov a tradícií.

Ak Slovensko a Slováci sú subjektom dejín, ak sú subjektom dejín Uhorska, ak majú právo na vlastný výklad dejín, treba začať poriadkom v terminológii. Pomenujme Pribinovu dŕžavu

---

¹¹¹ Bývalý slovenský jezuitský študent Jozef Hložanský založil v Pešti (1868) historicko-politický zborník *Biele Uhorsko*, v ktorom predvídal, že maďarská národnostná politika v konečnom dôsledku povedie k rozpadu Uhorska. Veľmi presne odhadol aj budúcnosť v tomto priestore. Predpovedal, že krajina medzi Tisou a Moravou, medzi horami karpatskými a Dunajom „oddá sa do rúk národa slovenského vo vysokej Nitre“, kde bude sídliť slovenský knieža, menovaný z členov panovníckeho rodu. Obvinili ho z aktivít smerujúcich proti integrite krajiny a odsúdili ho na desať mesiacov väzenia a 500 zlatých pokuty. (JÁN ZIGMUNDÍK: *Či Maďari zaujali Uhorsko a či založili uhorský štát?* Trnava : Urbánek, 1923.)

na oboch stranách rieky Moravy napríklad ako Nitravu a džžavu z čias kráľa Svätopluka napríklad ako Veľkú Nitravu (jeho ríša bola veľká a vládol jej z Nitry). Lebo tu, v tomto bode, je východisko všetkých ostatných slovensko-českých diskusií či sporov, lebo tu je „gruntovný“ – ako by povedal Vladimír Mináč – uzol čechoslovakizmu: v samom názve „Veľká Morava“. Nie, nenárokujem si, nemám ambíciu niečo určovať. Nanajvýš navrhovať a o návrhoch diskutovať.

Niektorí významní autori¹¹² pochybujú, či „radikálny obrat vo výklade našich dejín je pravdepodobný, a preto vôbec možný“. „Novým spôsobom písať o starodávnych udalostiach, oživovať to, čo je už dávno mŕtve a dávať tomu novú podobu, je viac ako obťažné,“ takto začal svoje úvahy o histórii Panónie Samuel Timon v roku 1733.¹¹³ Milan S. Ďurica tiež nemá dobré skúsenosti. Ak verejne nie raz poukázal na jeden jazykovedný a historický omyl, z ktorého bol odvodený názov „Veľká Morava“ a na ktorom spočíval mýtus o prvom spoločnom štáte Čechov a Slovákov v 9. storočí, väčšina diskutujúcich vedeckých pracovníkov vždy podporila zachovanie tohto už zaužívaného pojmu aj takýmto argumentom: „Je to veľmi pekné, ako to vy predstavujete, ale čo na to povedia naši kolegovia v Prahe a Budapešti?“¹¹⁴ Veď to.

O užitočnosti presného pomenovania vecí sa už 14. marca 1651 v Blatnom Potoku vyslovil Jan Amos Komenský takto: „Je prameňom omylov prispôbovať veci slovám a nie slová veciam; to je vecnú pravdu prekrúcať podľa nesprávneho alebo nezmyselného pomenovania.“¹¹⁵ Presné pomenovanie pomáha pravde a neprekáža porozumeniu. V záujme pravdy o našich najstarších dejinách sme povinní „meniť slová a nie veci“. Je

---

¹¹² MARTIN HOMZA: *Murices Novae*, s. 114.

¹¹³ SAMUEL TIMON: *Obraz starého Uhorska*, s. 17.

¹¹⁴ MILAN S. ĎURICA: *Slovenské dejiny a ich historiografia*, s. 15.

¹¹⁵ JOZEF PŠENÁK (ed.): *Výber z potockých spisov a reči Jana Amosa Komenského*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1992, s. 165.

nevyhnutné, ak sa chceme vymaniť z vyslovene českého výkladu našich najstarších dejín – vymeniť slová, zaviesť pomenovanie, ktoré zjednotí náš historický príbeh. Veď „kým české dejiny sú viac-menej jeden nepretržitý príbeh, naše dejiny, to je niekoľko príbehov dokopy“.¹¹⁶ Nesmieme dopustiť, aby sa nesmierny historický význam Slovenska, ako srdca Slovanstva, pre európske kresťanstvo a civilizáciu stratil vo vzduchoprázdne. Praha a Budapešť nás usilovne z histórie „gumujú“ za našej spolupráce, minimálne však s naším pokorným súhlasom.

Sme pre našich potomkov povinní rozvinúť jeden slovenský príbeh spojený s Nitrou, začínajúci sa Pribinom (vlastne už Samom a vari Vanniom?), so všetkými dôsledkami: možno bude treba zmeniť aj preambulu našej ústavy. Lebo aj keď sa skutočné dejiny ich výkladom nemenia, pravdivý výklad pomáha ich napĺňaniu. Kto poctivo hľadá pravdu a presvedčí sa o nej, musí mať aj odvahu plávať proti prúdu.

Na záver pripomínam, že túto prácu som nenapísal preto, aby vzbudila hnev u inak zmýšľajúcich historikov i nehistorikov. Vznikla len a len preto, aby mohla poslúžiť na vecnú a živú diskusiu na túto tému. Som pripravený aj na prehru, ale podloženú argumentmi. Nie však argumentmi typu „čo si o nás pomyslia“ niekde v zahraničí. Žime z našej histórie pre našu budúcnosť. Nitra, ale aj Slovensko, si diskusiu na túto tému jednoducho zaslúžia.

Ďakujem všetkým, historikom profesionálom i amatérom, ktorí sa k textu akýmkoľvek spôsobom vyjadrili. Majú zásluhu na mojej odvahe ponúknuť ho slovenskej verejnosti.

Marián Tkáč

25. februára 2022

---

¹¹⁶ MARTIN HOMZA: *Murices Novae*, s. 171.

MENNÝ REGISTER

A

Adam, kanonik 20
Adelajda 53
Alkuin 55, 56, 58
Almoš (Almus) 5, 51, 53, 54, 60
Ambróz, sv. 19, 20, 55
Angelár, sv. 43, 44
Arionistus 15
Arnulf 44, 45
Astri, sv. 47
Aurelius, Marcus 17
Aventinus, Johann Turmaier 10,
30-32

B

Babak 15, 22
Bača, Miloš 29
Baťáni, Viliam 58
Belo I. 47, 52
Belo II. Slepý 53, 54
Belo III. 48
Benčík, Michal 39
Blaha, Marián 59
Boba, Imre 40
Boleslav Chrabrý 49
Boleslav II. 52
Boleslav III. 54
Bryno 30
Bucelin, Gabriel 49, 50
Bystrík 47, 56

C

Cengel, Peter 17
Cimber 16

Cimerius 15
Commodus 18
Cotania 24
Cyril-Konštantín, sv. 5, 8, 10, 23,
29, 31, 43

D

Ďateľ, Ján 58
Dobner, G. 27
Dobrovský, Josef 36, 37
Dolog, Alan 21
Dubravius 37
Dvořák, Pavel 7, 11, 13, 16, 51

Ď

Ďurica, Milan Stanislav 7, 11, 26,
58, 61

E

Easton, Steward Copinger 11
Eggers, Martin 40
Emerám, sv. 25
Erdödi, Adam Mikuláš 56
Eugen II., pápež 56, 58

F

Fándly, Juraj 57
Folkmar z Orléansu 53
Fordinálová, Eva 46
Forgáč, František 56
Fraknói (Frankl), Viliam 48
Fredegar 22
Fretoll 20
Fritigil 13, 19, 20, 55

G

Gabin, král 19
Garampi 56
Gawiblad 25
Gejza I. 47, 51-53, 55, 60
Gizela 52
Gnmišin 28
Gnorimednopoliprostatus 12
Gnorimenes 12
Gojmír 28
Gorazd, sv. 42-44, 47

H

Hadrián II., pápež 41, 48
Hath, arcibiskup 45
Hedviga 53
Helena, manželka
    kráľa Ladislava 53
Helena, Flavia
    Júlia Augusta, sv. 21, 22
Henrich IV. 52
Henrich V. 54
Hieronym, sv. 20
Hitler, Adolf 8
Hlinka, Andrej 59
Hložanský, Jozef 50, 57, 60
Hodál, Juraj 10, 13, 46, 47
Homza, Martin 11, 12, 31, 49, 50,
    61, 62
Hrnko, Anton 31
Hudec, Dominik 11, 27, 40

CH

Chalupka, Samo 9
Chotemír 28
Chropovský, Bohuslav 22

I

Imrich, sv. 51
Ingevon 15
Inocent IV. 48
Italik (Vangius) 17

J

Ján II. Komnen 54
Ján IX., pápež 45
Ján Pavol II., pápež, sv. 42
Ján VIII., pápež 23, 48
Ježiš Kristus 9, 15-17, 19, 22, 42
Jordanes 20
Judák, Viliam 4, 9, 23, 42, 55, 56
Jungmann, Josef 37
Juventius 16

K

Káčer, Miroslav 34
Karol Veľký 24
Kašpar, Karel 59
Kliment, sv. 42-44
Kluch, Jozef 56
Kmeťko, Karol 59
Kocel 10, 22, 23, 28, 31, 41, 50, 60
Kollár, Ján 46
Kolník, Titus 23, 43, 47
Koloman 53-55
Komenský, Jan Amos 61
Konštantín (Ladislav I.) 54
Konštantín Veľký 21, 22
Konštantín VII. Porfyrogenet 27
Korec, Ján Chryzostom 54
Kornel, pápež 18
Košíar, Ján 55, 72
Kotvald (Kat-Valda) 16
Kozma 37
Krajčovič, Rudolf 13

L

Ladislav, sv. 47, 49, 51-54, 60
Lampert 53
Landerer, Ioannes Michael 39
List, Franciscus 43
Lošek, Fritz 29

Ľ

Ludovít II. Nemeč 30, 31, 34, 35
Lutemír 28

M

Mária Terézia 43
Marobud 16
Marsina, Richard 11, 30, 47, 55
Matej, kráľ 48
Maurus 47
Meiol (Majol) 24
Meiol mladší 24
Metod, sv. 5, 10, 17, 23, 29, 31, 34, 41-44, 47-49
Meursius 27
Micara, Clemente 59
Michal VII. 47
Mojmír I. 28, 32-36, 38, 50
Mojmír II. 44, 45, 46
Monomach, Konštantín 47
Moravinus 15
Mrva, Ivan 4
Mustafa, Kara 57

N

Nasiva 15
Naum, sv. 42, 44
Nemeš, Jaroslav 10, 21, 22, 57
Nero 16
Nestor 31
Nietzsche, Friedrich 29

O

Oazo 24
Odilo 24
Ondrej I. 52
Ondruš, Šimon 13
Orosius, Paulus 18

P

Palacký, František 37
Papánek, Juraj 12, 15, 16, 19, 20, 22, 57
Pavol VI., pápež, sv. 54
Peter (Nemeč) 52
Peter, apoštol, sv. 16, 60
Piramnis 15
Podlaha, Antonín 59
Podmanický, Štefan II. 56
Polifilus 12
Predslava, dcéra Sviatopolka
Izjaslaviča 53
Pribina 22, 24, 25, 28-36, 38, 50, 60, 62
Priska 54
Prisnec 28
Privina (Pribina) 30
Pšenák, Jozef 61

R

Rastislav 10, 26, 30, 31, 35, 36, 38, 40, 41, 50, 54
Ratbod 28, 35
Ratkoš, Peter 11, 27, 28, 41
Rosemund I. 19
Rostislav *pozri* Rastislav
Rydlo, Jozef M. 4

S

Salva, Karol 10, 15
 Samo 5, 9, 22-25, 33, 60, 62
 Sasinek, Franko (František)
     Vítazoslav 7, 10, 15, 19, 47-49,
     52, 57
 Sáva (Laurinec), sv. 43
 Sedlák, Vincent 30
 Semeš, Anton 10, 12, 14, 16, 18,
     19, 55
 Severini, Ján 17
 Severus, Alexander 18
 Scharer, Anton 29
 Scheibelreiter, Georg 29
 Schneider-Trnavský, Mikuláš 59
 Sido 17
 Sigirich 25
 Siliz 28
 Simpert 25
 Sklenár, Juraj 39, 57
 Skrben 28
 Slepčiansky, Juraj Pohronec 21,
     56, 57
 Sobieski, Ján III. 56
 Steinhübel, Ján 9, 14, 19, 24, 30, 32
 Sunnias 13, 20, 56, 60
 Svačič, Peter 53
 Svätopluk 8, 26-28, 31, 35-42, 44,
     45, 49, 50, 55, 60, 61
 Svätopluk II. 45
 Sviatopolk Izjaslavič 53
 Syrus 16

Š

Šalamún 52
 Šichtová, Eva 72
 Šimončič, Jozef 11

Štefan, kráľ, sv. 46-48, 52, 53,
     55, 60
 Štefanovičová, Tatiana 34

T

Tacitus 16
 Tassilo III. 24, 25
 Tempský, Bedřich 27
 Theofylaktus 20
 Theotmar, arcibiskup 45
 Thudrus (Trut) 16
 Tibenský, Ján 39
 Tiberius 16
 Timon, Samuel 10, 50, 55, 59, 61
 Tiso, Jozef 16, 29, 58
 Tököli, Imrich 56
 Tönsmeier, Hans Dieter 10,
     23-25, 29
 Trebiz 28
 Třeštík, Dušan 27, 32
 Turzo, František 56
 Turzo, Žigmund 56

U

Uhrín, Mojsej (Mojžiš Uhorský)
     48, 49
 Unzat 24, 28
 Urban II., pápež 53

V

Vadrna, Marek 49
 Vajk (Štefan) 46
 Valašík, Marian 33, 38, 42, 43
 Valentinianus, cisár 19
 Vangius (Vančo) 16, 17
 Vannius (Vaňo) 16, 17, 60, 62

Vasiľ (Vazul) 52, 54, 60
Vata 52
Veteška, Tomáš 10, 11
Viduár 19
Viching 36, 40-42, 44, 45, 48, 55, 56
Vitemír 28
Vitrodor (Nitrabor) 19
Vlkina 28
Vnuk, František 59
Vojtaššák, Ján 59
Vontorčík, Emil 9, 29
Vozár, Jozef 26
Vurum, Jozef 9, 12-17, 20, 55, 56

W

Wolfram, Herwig 29, 34

Z

Záborský, Jonáš 57
Zemin 28
Zeska 28
Zigmundík, Ján 60
Zitislav 28
Zoerardus Andreas, sv. 50
Zventibold 41
Zvonimír 53

Ž

Žigmund, kráľ 48

linea recta brevissima – priamo najbližšie k pravde

V edícii vyšli:

1. Milan S. Ďurica: *Odkedy sme Slováci?* 36 strán
2. František Vnuk: *Polemický pohľad na Dejiny Katolíckej cirkvi* 40 strán
3. Milan S. Ďurica: *Kedy sme vstúpili do dejín?* 40 strán
4. Milan S. Ďurica: *Nacionalizmus alebo národné povedomie?* 36 strán
5. Milan S. Ďurica: *Priblížiť sa k pravde Kritický pohľad na Stanovisko Historického ústavu SAV k mojej knihe Dejiny Slovenska a Slovákov* 210 strán
6. Milan S. Ďurica: *Moravskí Slováci a cyrilo-metodovské dedičstvo* 36 strán
7. Milan S. Ďurica: *Jozef Tiso v očiach neslovenských autorov* 36 strán
8. Milan S. Ďurica: *Slovenská republika a jej vzťah k Svätej stolici (1939 – 1940)* 92 strán
9. Milan S. Ďurica: *Slobodní muráři včera a dnes* 50 strán
10. Milan S. Ďurica: *T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom* 50 strán
11. Milan S. Ďurica: *Čo ohrozuje našu štátnosť?* 46 strán
12. Milan S. Ďurica: *Edvard Beneš a jeho vzťah k Slovákom* 56 strán
13. Milan S. Ďurica: *Židia zo Slovenska* 40 strán
14. Milan S. Ďurica: *Slováci a Sedembolestná* 56 strán
15. Milan S. Ďurica: *Jozef Tiso a Židia* 236 strán

16. **Milan S. Ďurica:** *Vzťahy medzi Slovákami a Čechmi* 60 strán
17. **Július Krempaský:** *Vedecký chodník k Bohu* 62 strán
18. **Ján Ch. Korec:** *Démonizmus v živote a literatúre* 34 strán
19. **Milan S. Ďurica:** *Slovenský národný odpor proti nacizmu* 46 strán
20. **Hans Keller:** *Slovenská republika 1939 – 1945 podľa očitého svedka, švajčiarskeho diplomata* 64 strán
21. **Konštantín Čulen:** *Zločin vo fundamente* 48 strán
22. **Milan S. Ďurica:** *Slovenské dejiny a ich historiografia* 44 strán
23. **Milan S. Ďurica:** *Národná identita a jej historický profil v slovenskej spoločnosti* 56 strán
24. **Milan S. Ďurica:** *Ohrozenie kresťanstva v súčasnej politickej situácii* 48 strán
25. **Milan S. Ďurica:** *Súčasná slovenská historiografia* 64 strán
26. **Milan S. Ďurica:** *Ferdinand Ďurčanský a jeho vzťah k Hitlerovmu Nemecku* 28 strán
27. **Milan S. Ďurica:** *O pôvode a dejoch Slovákov* 44 strán
28. **Július Stano:** *Osudné dni marca 1939* 44 strán
29. **Milan S. Ďurica:** *Slovenská štátnosť v dejinách a dnes* 44 strán
30. **Milan S. Ďurica:** *Dvadsať rokov Slovenskej republiky* 60 strán
31. **Milan S. Ďurica:** *Priblížiť sa k pravde Ideologické tézy a historické fakty* 256 strán

32. Milan S. Ďurica: *Slovenská politika 1938 – 1939 vo svetle Tisovej náuky o štáte* 44 strán
33. Milan S. Ďurica: *Sv. Konštantín a Metod Dielo a dedičstvo u Slovákov* 58 strán
34. Milan S. Ďurica: *Jozef Tiso a Vatikán* 112 strán
35. Emília Hrabovec: *Andrej Hlinka a slovenskí katolíci očami Svätej stolice 1918 – 1927* 128 strán
36. Milan S. Ďurica: *Slovenská republika 1939 – 1945 Vznik a trvanie prvého slovenského štátu 20. storočia* 96 strán
37. Milan S. Ďurica: *Sv. Ján Bosco na Slovensku* 80 strán
38. František Vnuk: *Židia na Slovensku v rokoch 1938 – 1948* 86 strán
39. Milan S. Ďurica: *Hlinkova slovenská ľudová strana v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov 1938 – 1945* 44 strán
40. Milan S. Ďurica: *Slobodní muráři včera a dnes. 2. vyd.* 44 strán
41. Davide Righi: *Islam a kresťanstvo* 40 strán
42. Ján Ch. Korec: *Kríž vo svetle pravdy* 136 strán
43. Emília Hrabovec: *Kríza Európy očami Jána Pavla II. a Benedikta XVI.* 48 strán
44. Ján Košiar: *Štyridsať rokov Slovenskej cirkevnej provincie* 40 strán
45. Jozef M. Rydlo: *Milan Stanislav Ďurica Muž, ktorý vrátil Slovákom ich národné dejiny* 104 strán
46. František Vnuk: *Dr. Jozef Tiso – prvý prezident Slovenskej republiky* 56 strán

47. **Martin Lacko:** *Michal Bubnič, rožňavský biskup a mučeník (1877 – 1945)* 48 strán
48. **Jozef M. Rydlo:** *Biskup Pavol Hnilica SJ a slovenský exil* 32 strán
49. **Jozef M. Rydlo:** *Osudy „otca modernej slovenčiny“ Henricha Bartka v dobrovoľnom vyhnanstve* 43 strán
50. **Ján Košiar:** *Druhý vatikánsky koncil. Ostpolitik a komunizmus* 64 strán

MARIÁN TKÁČ

Vráťme Nitru do našich dejín

Vydal LÚČ, vydavateľské družstvo, Bratislava, v roku 2022
ako svoju 1198 publikáciu,

v edícii *linea recta brevissima* ako 51. publikáciu.

Jazyková úprava Eva Šichtová

Sadzba Ján Košiar

Prvé vydanie. 72 strán.

Knihy z vydavateľstva LÚČ si môžete objednať:

predaj@luc.sk • www.luc.sk

tel.: 02/6042 1237 • 041/516 6242

ISBN 978-80-8179-198-7

LINEA RECTA BREVISSIMA

---

priamo najbližšie k pravde

51

*Ústav dejín kresťanstva na Slovensku
v spolupráci s vydavateľstvom LÚČ
v edícii LINEA RECTA BREVISSIMA predkladajú
záujemcom stručnou, ale vedecky dokumentovanou formou
menej známe, kontroverzné, zamlčované a neraz falšované
historické témy a ich účelovo podmienené interpretácie,
ktoré sa odrážajú v súčasnom myslení mnohých
a podmieňujú spoločenské dianie v našom národe a štáte.*

*Naším zámerom je priblížiť sa k historickej pravde.
Lebo len pravda naozaj oslobodzuje.*

- 41. Islam a kresťanstvo • 42. Kríž vo svetle pravdy 43. Kríza Európy očami Jána Pavla II. a Benedikta XVI.
- 44. Štyridsať rokov slovenskej cirkevnej provincie
- 45. Milan Stanislav Ďurica – muž, ktorý vrátil Slovákom ich národné dejiny
- 46. Dr. Jozef Tiso – prvý prezident Slovenskej republiky
- 47. Michal Bubnič – rožňavský biskup a mučeník (1877 – 1945)
- 48. Biskup Pavol Hnilica SJ a slovenský exil
- 49. Osudy „otca modernej slovenčiny“ Henricha Bartka v dobrovoľnom vyhnanstve
- 50. Druhý vatikánsky koncil – *Ostpolitik* a komunizmus

ISBN 978-80-8179-198-7

